

1919 - 2009

90
LET

**NÁRODNÍ
PEDAGOGICKÉ
KNIHOVNY
KOMENSKÉHO**

Praha
2009

ISBN: 978-80-211-0583-6

Úvod

Národní pedagogická knihovna Komenského slaví 90. výročí. Devadesát let, to je jeden dlouhý lidský život, ale i v životě instituce je to časový úsek vybízející k ohlédnutí. Cílem předkládané publikace je stručné zmapování historie této kulturně vzdělávací instituce s důrazem na posledních deset let a poskytnutí informací o současném stavu a službách NPKK.

Pro popis historie knihovny byly využity předcházející publikace vydané v jubilejních letech doplněné o údaje z interních materiálů z prvního desetiletí 21. století. Současný stav a služby knihovny vám představují pracovníci jednotlivých oddělení NPKK.

Pracovníci NPKK

Z historie Národní pedagogické knihovny Komenského

Mgr. Alice Košková, ředitelka knihovny

1. Úvod

Národní pedagogická knihovna Komenského (NPKK) je podle zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon), specializovanou knihovnou v působnosti Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). Poskytuje knihovnické a informační služby právníkům a fyzickým osobám, především z oblasti vysokého školství, výzkumu, vzdělávání a dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků. Současně plní funkce veřejně přístupné vědecké knihovny, která vytváří a spravuje státem dotovaný fond domácí a zahraniční literatury, informačních pramenů a zdrojů z oblasti výchovy, vzdělávání, školství a příbuzných společenských věd.

2. Stručná historie NPKK

Počátky knihovny sahají do března roku 1919, kdy byl z iniciativy univerzitních profesorů pedagogiky F. Drtiny a O. Kádnera založen Československý pedagogický ústav J. A. Komenského, který sídlil v Rohanském paláci v Karmelitské ul. č. 8. V srpnu 1919 byly ústav i knihovna přemístěny do Letenské ul. č. 5, bývalého Thurn-Taxisova paláce. Fond knihovny byl zpočátku budován především z darů

od institucí i jednotlivců. V roce 1922 byla ústavní knihovna otevřena veřejnosti a na jaře následujícího roku se přestěhovala do Letenské ul. č. 6.

V roce 1925 byl výnosem MŠANO (Ministerstvo školství a národní osvěty) zrušen Čs. pedagogický ústav J. A. Komenského a zároveň jím byla zřízena Pedagogická knihovna Komenského (PKK) jako samostatná studijní knihovna řízená ministerstvem. V průběhu 20. let knihovna rozšiřovala služby čtenářům (např. byly zřízeny putovní knihovny pro potřeby pracovních kroužků a pedagogických kurzů), budovala knihovní fondy a působila v oblasti osvěty a vzdělávání. V roce 1928 byla Pedagogická knihovna Komenského přestěhována do přízemních prostor Klementina a reorganizována po vzoru Národní a univerzitní knihovny v Praze.

Válečná léta znamenala v činnosti knihovny útlum, areál Klementina byl v listopadu 1939 uzavřen, v roce 1941 se PKK opět stěhovala, tentokrát do Karlovy ul. č. 26, kde byla zpřístupněna veřejnosti od května 1942.

Od roku 1945 knihovna začala užívat název Státní pedagogická knihovna Komenského (SPKK). Velký význam pro rozvoj knihovny měl zákon č. 20/47 Sb. a vládní nařízení z roku 1947, které SPKK přiznalo právo povinného výtisku na vyžádání.

V roce 1951 byla knihovna na základě požadavku Výzkumného ústavu pedagogického (VÚP) přemístěna do Mikulandské ulice č. 5. O dva roky později došlo k rozšíření činnosti SPKK, do knihovny bylo z VÚP převedeno oddělení bibliografie a SPKK začala vydávat periodikum „Přehled pedagogické literatury“, které vycházelo v tištěné podobě až do roku 2004. Zároveň byla do SPKK předána Sukova studijní knihovna literatury pro mládež, která byla součástí VÚP od roku 1946. Tato knihovna byla od počátku budována

Rohanský palác

Budova knihovny v zimě

jako samostatná knihovná sbírka s vlastní evidencí a zpracováním. Ve stejném roce (1953) byl založen referát učebnic a skript za účelem budování speciálního konzervačního fondu. Od roku 1954 se rozrostla SPKK o další významné oddělení, referát komeňian.

V roce 1954 vydalo MŠK (Ministerstvo školství a kultury) organizační statut státních vědeckých knihoven, jehož příloha určovala specializace jednotlivých knihoven včetně SPKK. S rozvojem knihovny a nárůstem fondů začaly problémy s nedostatkem prostoru. V roce 1956 bylo předloženo několik návrhů na rozšíření prostor SPKK, ale žádný nebyl realizován. Teprve v roce 1959 byly v budově v Mikulandské provedeny rozsáhlé adaptační práce (zpevnění stropů, podpůrné sloupy).

V roce 1963 byl SPKK směnicí ministerstva kultury přiznán povinný výtisk učebních textů, učebních osnov a dvojrozměrných učebních pomůcek. Současně byly knihovně přiděleny nové úkoly v oblasti metodického vedení školních knihoven.

V roce 1971 byl vydán nový statut Výzkumného ústavu pedagogického, podle kterého byla SPKK nedílnou součástí VÚP. Nicméně v témže roce bylo zahájeno jednání se zástupci Ústavu školských informací (ÚŠI) o začlenění SPKK do informačního systému VTEI (vědeckotechnické a ekonomické infor-

mace), který měl být vytvořen v resortu školství. Výsledkem několikaletého jednání bylo převedení SPKK z VÚP do Ústavu školských informací (ÚŠI) v Praze s platností od 1. ledna 1974. Po roce došlo k reorganizaci ÚŠI a do SPKK bylo převedeno oddělení metodiky a výzkumu, knihovna tak měla pět oddělení:

- oddělení doplňování a zpracování fondu
- oddělení služeb čtenářům a ochrana knihovního fondu
- oddělení bibliografie a dokumentace
- oddělení speciálních referátů
- oddělení metodiky a výzkumu

V roce 1975 byla dokončena úprava nového skladu Za Zelenou liškou, kam byla přesunuta část knihovního fondu (cca 60 000 sv.).

Jedním z neblahých zásahů do struktury knihovny bylo zrušení speciálních referátů komeňologie a estetické výchovy. Rozsáhlý fond gramofonových desek byl převeden do majetku jiné instituce, komeňologická literatura byla začleněna do běžného fondu a komeňologie se v SPKK stala součástí oddělení bibliografie a dokumentace.

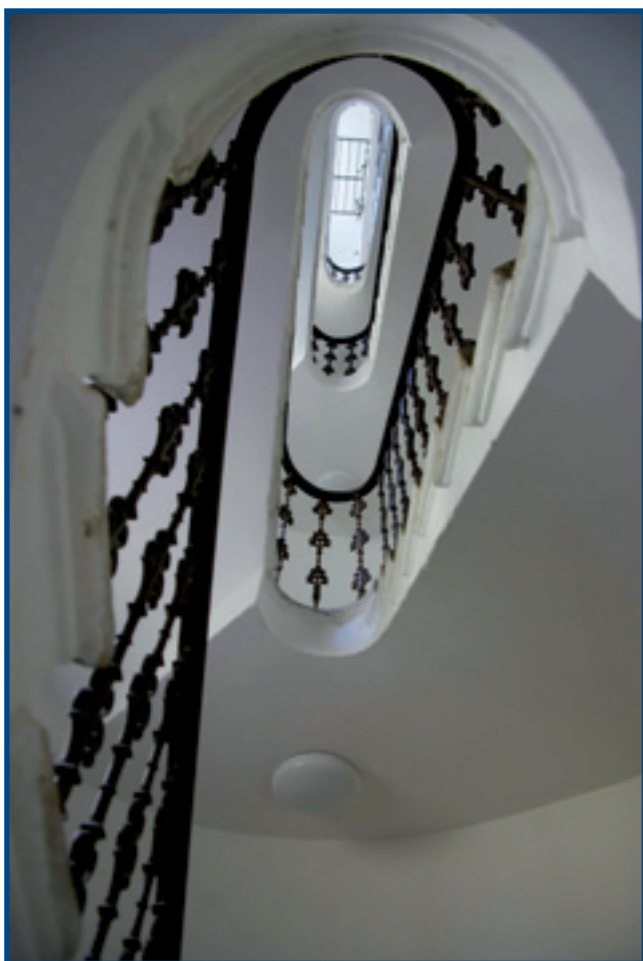
V roce 1976 získává ÚŠI statut Odvětvového informačního střediska v gesci výchova, vzdělávání, školství a SPKK plní úkoly odvětvové knihovny a funkci základního informačního střediska pro ministerstvo školství. V dalších letech dochází k rozvoji spolupráce s oborovými informačními středisky (především se státními vědeckými knihovnami, knihovnami pedagogických fakult a knihovnami dalších ústavů řízených ministerstvem školství). Dochází ke koordinaci při nákupu zahraničních periodik a v jejich analytickém zpracování, výsledkem je rozsáhlá bibliografická kartotéka české i zahraniční článkové literatury.

V roce 1985 získala knihovna další dislokovaný sklad v Praze 2, Na Moráni, kam byl přesunut mimo jiné fond časopisů. V polovině 80. let je obnoveno metodické vedení sítě školních knihoven.

Významný mezník ve vývoji SPKK znamenal rok 1990, kdy po zrušení cenzury byly zpřístupněny čtenářům publikace z tzv. zvláštního fondu. (Knihy vyčleněné z hlavního fondu z ideologických důvodů byly do fondu opět vřazeny. V SPKK naštěstí nedošlo k likvidaci ani odvozu této části fondu, a tak nebyl fond o tyto publikace trvale ochuzen). V prů-

běhu roku 1990 byly zavedeny reprografické služby a byla zahájena automatizace knihovnických procesů v SPKK. Jako první byla automatizována bibliografie, lístková kartotéka byla uzavřena a záznamy začaly být ukládány v systému CDS/ISIS do Pedagogické bibliografické databáze (PBD).

K 31. 12. 1990 byl zrušen Ústav školských informací a 1. 1. 1991 vznikl Ústav pro informace ve vzdělávání a SPKK se stala jeho součástí jako státní vědecká knihovna pro pedagogiku a školství.

Schodiště do knihovny

Velkým zásahem do činnosti knihovny byla rozsáhlá rekonstrukce budovy v Mikulandské 5, odkud byl vystěhován Výzkumný ústav pedagogický a budova byla upravena pro potřeby ZŠ s rozšířenou výukou jazyků. Půjčovna, odborné studovny, kanceláře a zázemí knihovny, s výjimkou skladů a studovny, byly přemístěny do jiné části budovy.

V roce 1992 získala knihovna pět počítačů, byla zahájena katalogizace v systému MAKS a byl zakoupen software pro výpůjční systém. Současně bylo zahájeno analytické zpracovávání kmeniolo-

gické literatury do databáze KOM (v systému CDS/ISIS). V rámci oslav 400. narození J. A. Komenského byla vydána Bibliografie knižních kmenů za léta 1945–1990.

Zánik oborového povinného výtisku v roce 1992 razantně zvýšil náklady na nákup knihovního fondu. Se stálým růstem cen českých i zahraničních periodik, odborných publikací a učebnic se knihovna od té doby trvale potýká. Krizová situace nastala v roce 1995, kdy byla knihovně dokonce snížena částka na nákup, a v důsledku toho byl zrušen odběr 54 titulů časopisů a omezen nákup knih a zároveň musela být omezena možnost opakovaného prodlužování vypůjčených titulů.

V průběhu 90. let došlo v SPKK postupně k automatizaci veškerých knihovnických procesů, jako poslední byl na podzim 1995 uveden do provozu výpůjční protokol. Souběžně s automatizací bylo zahájeno retrospektivní zpracování fondu.

V roce 1993 byla zpracována první verze Českého pedagogického tezauru – řízeného oborového slovníku určeného k indexování záznamů a jejich vyhledávání v pedagogické databázi. Český pedagogický tezaurus byl zpracován na podkladě Evropského pedagogického tezauru, v současné době je práce na národních tezaurech koordinována prostřednictvím informační sítě o vzdělávání v Evropě – EURYDICE.

Od roku 1994 pořádá knihovna akci „SUK – Čteme všichni“ – anketu dětí, knihovníků veřejných a školních knihoven, v níž se každoročně hlasuje o nejoblíbenější a nejčtenější knihu pro mládež uplynulého kalendářního roku. Anketa nese jméno profesora Suka, významného prvorepublikového teoretika dětské literatury a zakladatele Sukovy studijní knihovny literatury pro mládež.

Ve druhé polovině 90. let SPKK přišla v důsledku neobnovení nájemních smluv ze strany majitelů příslušných budov o dislokované sklady v Praze (Na Moráni a Za Zelenou liškou) a v letech 1996–1997 byly knihy z těchto skladů přestěhovány do nově získaného skladu ve Stehelčevsi u Kladna. Dostupnost zde uložených fondů se tím bohužel zhoršila.

3. Léta 2000–2009

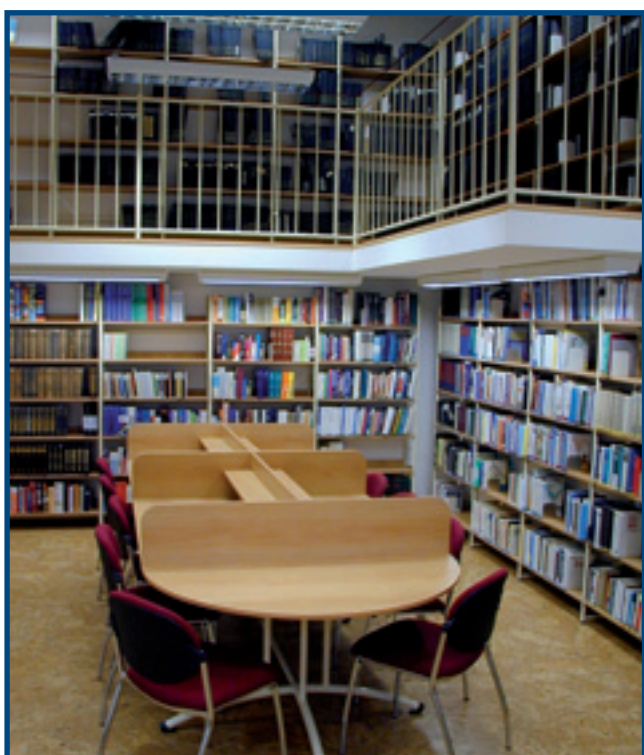
První desetiletí 21. století znamenalo pro knihovnu období dalšího rozvoje, který byl zaměřen mimo jiné na rozšíření služeb handicapovaným čtená-

Otevření studovny po rekonstrukci

Z otvírání studovny

Nově zařízená studovna

řům a vzdáleným uživatelům. Výrazný vliv na chod knihovny měla v roce 2003 rozsáhlá rekonstrukce studovny, jejímž cílem bylo zvýšení kapacity úložného prostoru a počtu studijních míst. Přestavba zahrnovala vestavbu galerie, rekonstrukci podlahy, nové elektroinstalace, výměnu mobiliáře a výpočetní techniky a nákup elektronického systému ochrany knižního fondu. Rekonstrukce plánovaná na letní měsíce se protáhla do začátku roku 2004. Studovna nyní nabízí 27 studijních míst, 2 počítače pro vyhledávání v katalogích a databázích knihovny, 4 počítače pro přístup k internetu a oborově zaměřeným databázím.

Vzhledem k tomu, že SPKK byla jediná veřejně přístupná knihovna s celostátní působností a s nejúplnějším knihovním fondem specializovaným na oblast výchovy, vzdělávání a školství, požádalo vedení knihovny o změnu názvu, který by lépe vystihoval její funkci. Zřizovatel – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy – se změnou názvu souhlasil, a od 1. ledna 2004 knihovna nese název Národní pedagogická knihovna Komenského (NPKK).

V roce 2004 byla realizována druhá etapa rekonstrukce čtenářských prostor – úprava sociálního zařízení s bezbariérovým přístupem pro uživatele s omezenou možností pohybu. Vestavbou osobního výtahu v roce 2005 byl dovršeno zpřístupnění půjčovny také pohybově handicapovaným uživatelům.

Rok 2005 znamenal přechod na nový knihovnický systém KP WIN a začátkem září byl zahájen provoz elektronické pedagogické knihovny e-PK, která poskytuje služby dodávání dokumentů v podobě elektronické kopie. Stejně jako v klasické knihovně si uživatelé mohou v databázi vybrat záznam článku a objednat jeho kopii. Kopie článku je registrovanému uživateli e-PK – při dodržení závazků vyplývajících z autorského zákona – zpřístupněna na jeho uživatelském kontě v elektronické podobě nebo ji může dostat v papírové verzi poštou.

V roce 2006 bylo vytvořeno Centrum pro školní knihovny (CŠK) pro podporu rozvoje školních knihoven jako informačních center škol. CŠK soustřeďuje na webových stránkách materiály a informace k tématům, jakými jsou: funkce školní knihovny, plánování knihovny, práce ve školní knihovně, čtenářství, vzdělávání knihovníků školních knihoven a výchova k práci s informacemi.

V únoru 2008 byla ve studovně zprovozněna PC sestava pro uživatele se zrakovým postižením. Sestava

umožňuje načíst/naskenovat text do počítače, podle potřeby jej zvětšit nebo případně využít převaděč textu do zvukové podoby.

Lupa pro zrakově postižené čtenáře

4. Současná podoba NPKK

V současné době NPKK poskytuje uživatelům, studentům, učitelům i veřejnosti širokou škálu knihovnických a informačních služeb. Organizačně je NPKK divizí Ústavu pro informace ve vzdělávání a vnitřně je členěna do čtyř oddělení:

- oddělení doplňování a zpracování dokumentů (ODZF)
- oddělení bibliografie a dokumentace (OBD)
- oddělení služeb čtenářům (OSČ)
- oddělení rozvoje knihovnicko-informačních procesů (ORKIP)

Služby uživatelům poskytují pracovníci všech oddělení knihovny.

Základní výpůjční a referenční služby jsou čtenářům poskytovány v půjčovně, která je také prvním vstupním prostorem pro návštěvníky knihovny. Absenční výpůjčky, tj. půjčování knih mimo budovu knihovny, jsou poskytovány pouze registrovaným čtenářům. Knihy se objednávají přes OPAC (on-line přístupný elektronický katalog), který v současné době obsahuje záznamy fondu od roku 1974 a postupně jsou zpracovávány starší části fondu. Knihy vydané před rokem 1970 je třeba hledat v lístkovém katalogu či v naskenovaných katalogích na adrese <http://nris.npkp.cz>. Výpůjční lhůta v NPKK je jeden měsíc, po uplynutí této doby je možno výpůjčku až 3x prodloužit, pokud kniha není žádána dalším čtenářem. Časopisy a knihy vydané před rokem 1945 se půjčují pouze prezenčně.

NPKK disponuje knihovním fondem o rozsahu 413 500 knihovních jednotek v hlavním fondu a 57 900 knihovních jednotek ve fondu Sukovy studijní knihovny literatury pro mládež. Ročně přibude přibližně 3 000 svazků do hlavního fondu a 800 svazků do Sukovy knihovny. I při stoupajících cenách knih a časopisů je prozatím akviziční plán dodržován jak v počtu exemplářů jednotlivých titulů, tak ve skladbě fondu. Knihovna ovšem získává část knih, především z oblasti dětské literatury, nakladatelskými dary.

Fondy NPKK jsou uloženy ve skladech v budově knihovny v Mikulandské ulici č. 5, v budově ÚIV na Senovážném náměstí a v dislokovaném skladu ve Stehelčevsi. Sklad ve Stehelčevsi se nachází v prostorách bývalého pivovaru. V tomto dislokovaném skladu jsou uloženy zhruba 2/5 fondu NPKK, knihy z tohoto skladu jsou distribuovány 1x týdně. Prostorové nároky na uložení fondu trvale rostou, neboť NPKK buduje konzervační fondy, ze kterých se dokumenty nevyřazují (speciální fond učebnic, Sukova studijní knihovna literatury pro mládež). Ani z hlavního fondu, vzhledem k jeho zaměření a historické hodnotě, nelze profilací vyřazovat stejné množství svazků, které přibývá akvizicí.

Studovna je otevřena všem návštěvníkům knihovny, čtenářský průkaz není podmínkou. Neregistrovaný čtenář má k dispozici volně přístupný knižní a časopisecký fond studovny a možnost vyhledávání v elektronickém katalogu i ve starších lístkových katalogích. Knihy jsou ve studovně uspořádány podle jednotlivých oborů, zvláště jsou současné učebnice s doložkou MŠMT, školské právníké dokumenty, vzdělávací programy, učební osnovy, encyklopedie. Volně přístupné jsou také nové i starší ročníky českých a zahraničních časopisů. Pracovnice studovny ochotně poskytují čtenářům pomoc při orientaci ve volném fondu i při vyhledávání v elektronickém katalogu.

Informační, referenční, reprografické a rešeršní služby také nejsou vázány na registraci čtenáře. Čtenářský průkaz je ovšem podmínkou pro přístup k internetu a oborově zaměřeným českým i zahraničním databázím. Jsou zde poskytovány konzultace při zpracování rešerší z těchto databází (on-line české i zahraniční databáze, např. EBSCO, ASPI, portály týkající se vzdělávání a státní správy, školský vzdělávací a informační portál EDU, Jednotná informační brána, která obsahuje souborné katalogy našich i zahraničních knihoven, a další informační zdroje).

Odborní pracovníci ODZF a OBD zpracovávají podle požadavků čtenářů bibliografické rešerše, poskytují konzultace a zodpovídají složité a mnohdy časově náročné dotazy z historického fondu, fondu učebnic a skript a literatury pro děti a mládež. Základním zdrojem pro rešerše jsou katalogy NPKK a Pedagogická bibliografická databáze (PBD), která obsahuje bibliografické záznamy článků z odborných českých a zahraničních časopisů a sborníků z oblasti pedagogiky od roku 1990 do současnosti. PBD je od roku 2005 volně přístupná i na webových stránkách NPKK. Analyticky zpracované záznamy z českých pedagogických periodik předává NPKK také Národní knihovně ČR a podílí se tak na Národní registrující článkové bibliografii. Kromě PBD je v NPKK od roku 1993 budována také databáze literatury o životě a díle J. A. Komenského.

Oddělení bibliografie a dokumentace spravuje a aktualizuje Český pedagogický tezaurus (ČPT), který slouží k věcnému popisu dokumentů z oblasti pedagogiky a příbuzných oborů a k jejich zpětnému tematickému vyhledávání v katalogích a databázích. V letech 2006–2007 spolupracovalo OBD s českou sekcí EURYDICE na překladu Tezauru pro vzdělávací systémy v Evropě (TESE) z angličtiny do češtiny a na sjednocení terminologie používané pro věcný popis v oblasti pedagogiky a školství. Aktuální verze Českého pedagogického tezauru ve stromové struktuře je vystavena na webu NPKK.

V důsledku prudkého rozvoje informačních technologií se mění jak požadavky uživatelů, tak možnosti jejich uspokojování ze strany knihoven. Vzdáleným uživatelům NPKK nabízí služby e-PK – elektronické pedagogické knihovny, která umožňuje dodávání plných textů nebo rešerší v elektronické podobě. Více na <http://www.epk.cz>.

NPKK se podílí na celonárodní službě „Ptejte se knihovny“, kde jsou zodpovídány faktografické, bibliografické a informační dotazy. Tato služba je relativně novou službou českých knihoven široké veřejnosti. Na stručné a konkrétní otázky odpovídáme na e-mailovou adresu tazatele do 48 hodin od doručení dotazu (v pracovní dny). Pokud dotaz nejsme schopni zodpovědět sami, odkazujeme na další specializovaná pracoviště.

Vzhledem k svému oborovému zaměření se NPKK věnuje také péči o rozvoj čtenářství a čtenářské gramotnosti dětí. Této činnosti se do značné míry vě-

nuje Centrum pro školní knihovny (CŠK), jehož cílem je pomoci především učitelům a dalším pracovníkům základních a středních škol, kteří mají na starosti vedení školní knihovny.

Významnou akcí podporující rozvoj dětského čtenářství je akce SUK – Čteme všichni, anketa dětí, knihovníků veřejných a školních knihoven a učitelů, v níž se každoročně hlasuje o nejoblíbenější a nejčtenější knihu pro děti a mládež vydanou během uplynulého kalendářního roku. Anketa má již 17letou tradici a její výsledky pomáhají mimo jiné i učitelům českého jazyka zorientovat se v současné české literatuře pro děti a mládež.

NPKK se rovněž podílí na organizaci Zlaté stuhy – celostátní soutěže v oblasti knižní tvorby pro děti a mládež. Jejím posláním je ocenit významné a hodnotné tvůrčí i ediční činy v oblastech – překlad, výtvarná složka a původní tvorba. Vedoucí pracovnice ODZF je členkou české sekce IBBY – Mezinárodního sdružení pro dětskou knihu.

Publikační činnost NPKK je částečně realizována formou elektronického publikování novinkové služby na webu NPKK (1x měsíčně), která je rozdělena na:

– přírůstky knižního fondu:

- Učebnice
- Pedagogika
- Psychologie
- Ostatní

– novinky z článkové literatury:

- Informace ze zahraničních časopisů
- Informace pro řídicí pracovníky ve školství
- Tematická rešerše

V tištěné formě vydává NPKK každoročně dvě bibliografické publikace:

- Ekonomika školství (příloha ročenky Statistika školství)
- Komeniologická literatura za rok ...

a publikaci:

- Oceněné knihy pro děti a mládež v roce...

Pro návštěvníky knihovny jsou v prostorách NPKK realizovány ročně 2–4 výstavy k různým výročím, většinou sestavené z dokumentů z unikátních fondů knihovny a sloužící k prezentaci tematické šíře a bohatství fondů NPKK. Některé starší výstavy se staly putovními a jsou půjčovány dětským oddělením ve-

řejných knihoven případně školním knihovnám. Knihovna se podílí i na výstavách jiných organizací formou zápůjček knižních souborů.

Půjčovna

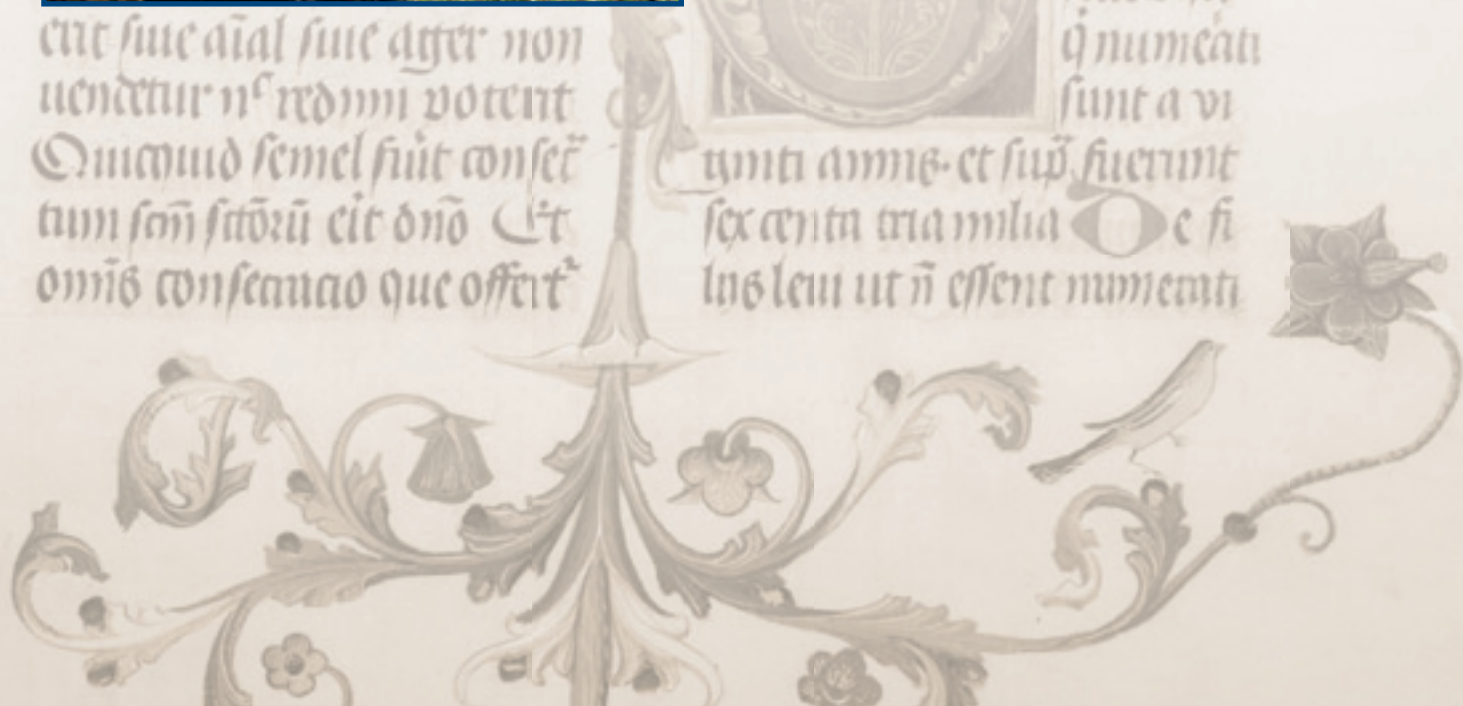
Vchod do knihovny

erit siue aial siue agger non
uendetur n^o redimi poterit
Quicquid semel fuit consec^o
tum san^o sac^oru^o eit dno Et
omnis consecratio que offert^o

Enomib^o
pncipum
ul' numero
filioz isrl'
q' numeroati
sunt a vi
tynti annis. et sup^o fuerunt
sexcenta tria milia De fi
lius leui ut n^o essent numeroati

Oddělení doplňování a zpracování fondu (ODZF)

Mgr. Anna Kabzanová, vedoucí oddělení doplňování a zpracování fondu

Mgr. Eva Hrazdírová, odborná pracovnice ODZF

Toto oddělení odpovídá za akvizici knih, časopisů a ostatních typů informačních pramenů do všech fondů NPKK a jejich jmenné a věcné zpracování. Zároveň poskytuje bibliografické a rešeršní služby, vystavuje na webových stránkách bibliografické informace o nových titulech do fondů NPKK, určených i pro vzdálené uživatele knihovny. Oddělení se podílí na revizích knihovního fondu a odpovídá za odpisy knih vyřazených z důvodů multiplicit, poškození titulů apod. Pracovníci oddělení připravují výstavy, které přibližují historické i současné fondy knihovny jejím návštěvníkům. Součástí oddělení je i Sukova studijní knihovna literatury pro mládež, které je věnována samostatná kapitola.

Akvizice

Obsahové zaměření fondu NPKK se od vzniku knihovny nezměnilo, hlavním oborem zůstává pedagogika a jí příbuzné společenskovední obory. Výběr nových knih je přizpůsoben moderním pedagogickým trendům a také celkovému vývoji požadavků společnosti na profily absolventů humanitních oborů a měnícím se požadavkům na celoživotní vzdělávání pedagogických pracovníků.

Při akvizici se již po desetiletí vychází z akvizičního plánu, který stanovuje počet výtisků jednotlivých typů dokumentu podle budování všech fondů knihovny. Výjimky vznikají pouze v souvislosti s okamžitou finanční situací knihovny. Jako ve všech knihovnách i NPKK získává část knih dary, nejčastěji přímo od jednotlivých nakladatelství. Knihovna nakupuje své přírůstky u stálých dodavatelů, kteří poskytují nejvýhodnější podmínky nákupu. Velká finanční částka je každoročně věnována na nákup domácích i zahraničních periodik. V menší míře je knihovní fond NPKK, především historický, doplňován dary čtenářů a nákupy v antikvariátech.

Jmenné a věcné zpracování fondu

Nové knižní jednotky jsou v co nejkratší době evidovány, ověřovány (duplicita, poškození) a zpracovávány z hlediska jmenného a věcného popisu. Při jmenném i věcném popisu využíváme možnosti stahování části záznamů z Národní knihovny ČR. Každý záznam je doplňován a upravován pro po-

treby čtenářů NPKK. Není přebírán věcný popis, tzn. tvorba předmětových hesel, přidělení deskriptorů a třídníků mezinárodního desetinného třídění (MDT). Zároveň se zpracováváním nových přírůstků probíhá rekatalogizace fondu, který ještě není zapsán v databázi. Pracovní postup je stejný jako při zpracování nových přírůstků, podíl přebíraných záznamů z databáze Národní knihovny je v tomto případě mnohem menší.

Rešerše - monografie ve fondu NPKK

1. Counseling : theory and process / James C. Hansen, Richard R. Stevic, Richard W. Warner
Boston: Allyn and Bacon, 1977 -- 538 s. -- angličtina.
Sign.: II 78678
výchovné poradenství ; příručka
http://www.npkk.cz/kpwinsqlnpkk/zaznam.php?vers=3&detail_num=115515
2. Kariérové poradenství - přítomnost a budoucnost / Jana Zapletalová, Hana Vaňková, ed.
Praha: Institut pedagogicko - psychologického poradenství ČR, c2006 -- 276 s. -- čeština.
ISBN 80-86856-21-6 (brož.)
Sign.: II 106414V1
profesní poradenství ; výchovný poradce ; školní psycholog ; pedagogicko-psychologická poradna ; volba povolání ; vzdělávací dráha ; speciální vzdělávací potřeby ; psychodiagnostika ; gender ; kazuistika
http://www.npkk.cz/kpwinsqlnpkk/zaznam.php?vers=3&detail_num=243420
3. Netradiční role učitele : o situacích pomoci, krize a poradenství ve školní praxi / Bohumira Lazarova
Brno: Paido, 2008 -- 69 s. -- čeština.
ISBN 978-80-7315-169-0 (brož.)
Sign.: V 22502V1
role učitele ; pedagogické povolání ; výchovné poradenství ; pedagogická psychologie ; osobnost ; pedagogická praxe ; pedagogická zkušenost ; pomoc ; školní praxe ; psychologické poradenství ; krizové situace
Publikace je zaměřena na školní situace, které staví učitele do netradičních rolí. Autorka reaguje na současnou situaci, kdy je na učitele vyvíjen tlak, aby zvládali situace související s násilím a agresivitou, přičemž studenti učitelství na tento problém nejsou systematicky připravováni a chybí jim proto příslušné kompetence. Jedná se zejména o schopnost působit preventivně proti sociálněpatologickým jevům a o profesionální zvládnutí krizových situací. Cílem publikace je podpořit schopnost učitelů rozlišovat mezi některými nezvyklými školními situacemi a odbornými intervencemi, reflektovat svou netradiční roli a své možnosti a zaujmout adekvátní postoj k řešení problémů.
http://www.npkk.cz/kpwinsqlnpkk/zaznam.php?vers=3&detail_num=245033

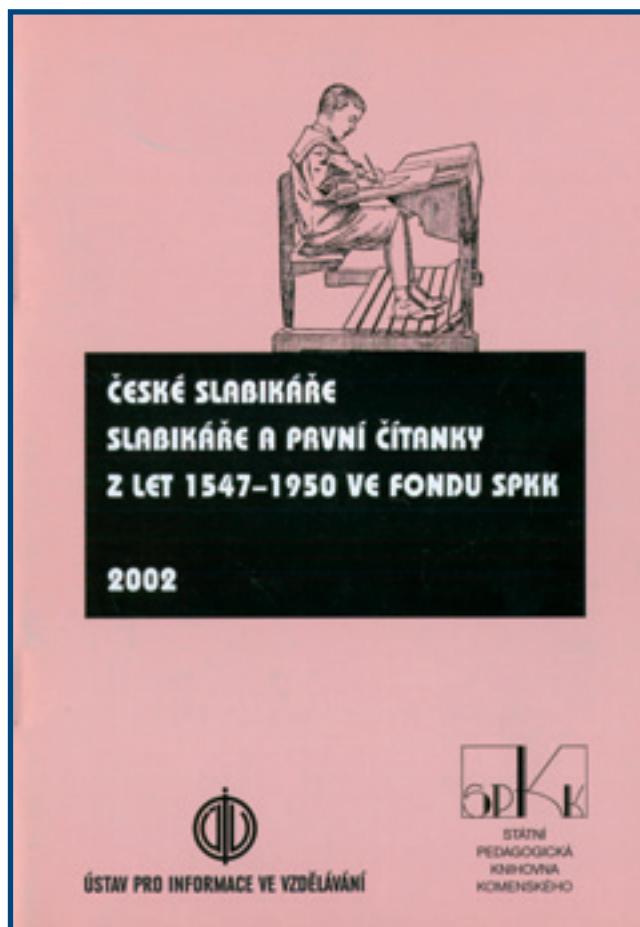
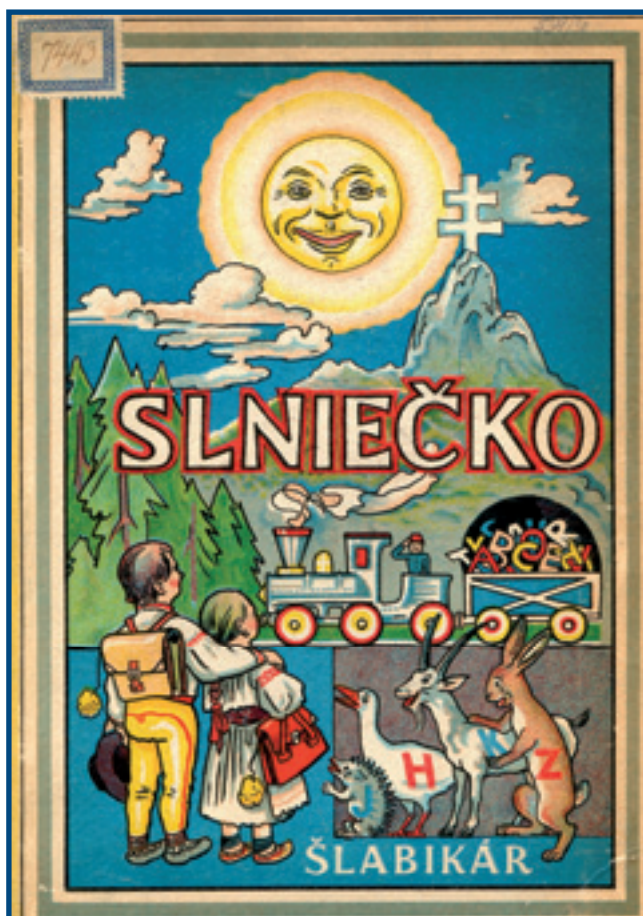
Ukázka rešerše

Bibliografické a konzultační služby, rešeršní činnost

Pracoviště ODZF spoluvytváří informační zázemí bibliografickým, rešeršním, referenčním a faktografickým službám. Odborní pracovníci vypracovávají různé typy rešerší (jednorázové, průběžné, retrospektivní), podle hledisek uživatelů z licencovaných i volně dostupných zdrojů, vlastní databáze a speciálních katalogů knihovny, bibliografické literatury NPKK, příruční literatury oborové. Pracoviště nabízí uživatelům i návštěvníkům knihovny službu zodpovídání tematických dotazů, pomoc při studijně rozborové činnosti (nejčastěji pro institucionální uživatele), navrhuje alternativní studijní materiály.

Speciální fondy

Od počátku existence buduje knihovna speciální fond učebnic a vysokoškolských skript, který slouží výhradně ke studijním účelům a podléhá přísným pravidlům půjčování. Speciálním fondem je i Sukova studijní knihovna literatury pro mládež. Tyto dva fondy poskytovaly své služby v dřívějších dobách v méně příznivých pracovních podmínkách i málo vyhovujícím prostředí. V létě 2007 byla tato dvě odborná pracoviště propojena otevřením společné studovny. Záměrem bylo vytvořit moderní informační centrum, které bude sloužit k užší interakci mezi odbornými pracovníky a uživateli v oblasti bibliograficko-informačních služeb, ke zjednodušení studijních a badatelských podmínek. Jsou zde k dispozici veškeré historické lístkové katalogy, které byly budovány s velkou péčí. Jedním z nich je unikátní lístkový katalog učebnic, v němž jsou jednotlivé vyučovací předměty rozlišené podle typu a stupně škol v chronologicky utříděném pořadí. Takto vedený katalog ukazuje na vývoj a změny školské soustavy, zobrazuje jisté podstatné zvraty v pojmání organizace a vývoje našich škol. Je často vyhledávanou pomůckou pro studenty a učitele, pomáhá při rychlé a přehledné orientaci.

Bibliografie České slabikáře

Ve skladech oddělených od hlavního fondu jsou shromážděny všechny učebnice, skripta, metodické příručky, vydané na našem území od konce 18. století až do současnosti. Sledujeme veškerou současnou produkci a díky darům ministerstva školství můžeme nabídnout všechny studijní materiály s doloženou ministerstva školství. Učebnice zahraniční jsou ve sbírce učebnic zastoupeny pouze okrajově, v souvislosti s historickým vývojem územního celku, případně s menšinovým národnostním školstvím. Součástí fondu je také pozoruhodná sbírka slabikářů „celého světa“.

V návaznosti na osvědčenou tradici vydávání bibliografií jednotlivých předmětů jsme v rozšířeném vydání znovu vytiskli bibliografii nejstarších českých slabikářů a čítanek, rozšířili bibliografii učebních plánů a osnov. K ojedinělým lístkovým katalogům se rovněž řadí katalog Sukovy studijní knihovny, jmenný katalog ilustrátorů a názvový katalog. V příručce jsou tematicky rozdělené soubory knih (slovníky, encyklopedie, teoretická literatura věnovaná dětské literatuře a vývoji školství).

Změny knihovního systému

Změny knihovního systému podstatně ovlivnily zpracování knihovního fondu NPKK. Do hlavního knihovního systému KP-WIN byla ze systému ISIS převedena i databáze Sukovy knihovny a tím (i při zachování specifík Sukovy knihovny – samostatná řada přírůstkových čísel i signatur) došlo ke sjednocení zpracování celé knihovny. V rámci přechodu na nový knihovní systém byl největší změnou nový datový formát, nejprve UNIMARC a posléze MARC 21. Zejména formát MARC 21 znamenal větší zásah do zpracovávaných dat, ale přechod na tento formát nebylo možné ignorovat, protože byl zvolen Národní knihovnou ČR za hlavní formát a bez této implementace by nebylo možné stahovat záznamy ať pro běžné zpracování, nebo pro potřeby retrokonverze. Změny nastaly i z hlediska věcného popisu, knihovna začala používat Konspekt jako další indexační systém a u vybraných titulů jsou zpracovávány anotace.

Ostatní činnosti ODZF

Pracoviště ODZF v rámci spolupráce s ostatními odděleními NPKK usiluje o rozšíření povědomí uživatelů o zdrojích a objemu služeb. Podporuje zájem o referenční informace, buduje odkazy na zdroje, popř. jiné informační instituce, které by uspokojily dotazy uživatelů. Spolupracuje v rámci výstav, konferencí a dalších akcí s oborově příbuznými paměťovými institucemi a o jejich nabídce a službách dále informuje. Propaguje historické fondy, podílí se na činnostech ovlivňujících rozvoj a podporu čtenářství a čtenářské gramotnosti. Navazuje na akce s tradicí, které dávají knihovně vyniknout (Suk, Zlatá Stuha, výstavy pořádané v prostorách NPKK či spoluúčast na externích expozicích). Významná je publikační práce, portréty českých spisovatelů, ilustrátorů, bibliografie učebních předmětů a osnov, projekt Knížka pro prvňáčka a další.

Novinková služba – výběr z nových knih

Novinková služba NPKK – výběr z nových knih – byla zavedena v říjnu 2006. Jejím cílem je umožnit čtenářům a zájemcům o odbornou literaturu orientaci v současné nadměrné knižní produkci a zároveň upozornit na přírůstky v on-line katalogu NPKK za poslední měsíc.

Vychází jednou měsíčně, vždy zpravidla během prvního týdne v měsíci. Je umístěna na internetových stránkách <http://www.npkk.cz/npkk/novinky.php>.

Výběr z nových knih 6/2009 – pedagogika

1. Jak rozvíjet dětskou spiritualitu : jednoduchá praktická cvičení / Peggy Joy Jenksová ; [z anglického originálu ... přeložila Kateřina Kleinová]
Praha : DharmasGaia, 2009 -- 157 s. : -- čeština.
ISBN 978-80-86685-92-2 (brož.)
Sign.: II 106905V1
výchova dítěte ; učení ; důvěra ; rozvoj osobnosti ; cvičení ; spiritualita ; duchovní život ; smysl života

Anotace:
V knižce nalezneme 62 jednoduchých a ležce srozumitelných úkolů, které dítě podání k zamýšlení, umožní jim setkat se s mnoha různými duchovními principy a pomohou jim rozvinout empatii, důvěru, odpuštění a vnitřní klid.
V úkolech, které jsou určeny pro děti různého věku, se používají běžně dostupné materiály.

2. Klíčové kompetence v základním vzdělávání / [autoři jednotlivých částí dokumentu Zdeněk Bělecký ... et al.]
V Praze : Výchumný ústav pedagogický, 2007 -- 75 s. : -- čeština.
ISBN 978-80-87000-07-6 (brož.)
Sign.: V 22561V1
způsobnosti minimum ; základní škola ; kurikulum ; reforma ; školní vzdělávací program ; školství

Anotace:
Publikace nabízí učitelům jeden z možných způsobů, jak lze jednotlivé klíčové kompetence rozpracovat do hodin na úrovni 5. a 9. ročníku.
Materiál je doplněn ukázkovými lekcemi a praktickými příklady konkrétních činností žáků ve vyučování i v mimoškolních aktivitách.

Obsahuje bibliografické údaje o nových publikacích v určitém oboru, stručnou anotaci a ukázkou obálky.

Výběr z knižního fondu je členěn do oblastí: **pedagogika** (představuje publikace zabývající se výchovou, vzděláváním, vzdělávacími systémy, školskou politikou, reformou školství, výukou, didaktikou, pedagogickým poradenstvím apod.), **psychologie** (zahrnuje publikace z oboru obecné, vývojové, pedagogické a sociální psychologie, psychologické poradenství, psychoterapie, rozvoj osobnosti apod.), **ostatní společenskovědní obory** (tento výběr je zaměřen na oblasti, jako jsou sociologie, historie, filozofie, lingvistika, literatura, politologie, ekonomie a v poslední době stále více žádané řízení lidských zdrojů, komunikace a management), **učebnice** (tato oblast se zaměřuje na učebnice základního, středního a vysokého školství).

V souvislosti s uveřejněním novinkové služby na internetových stránkách NPKK si mohou zájemci a návštěvníci knihovny prohlédnout měsíční výběr z nových knih ve vitríně, která je umístěna při vchodu do knihovny. Podobný přehled je vytvářen i z novinek získaných do Sukovy studijní knihovny, bližší informace jsou v další kapitole.

Sukova studijní knihovna literatury pro mládež

Mgr. Ivana Hutařová, Sukova studijní knihovna literatury pro mládež

Logo akce SUK – Čteme všichni

1. Stručná historie Sukovy knihovny

Největší sbírka literatury pro děti a mládež, v níž najdeme knihy vydané na našem území od konce 18. století po současnost, byla založena r. 1919 jako Knihovna českých spisů pro mládež. Vznik knihovny iniciovali zakládající členové Společnosti přátel literatury pro mládež na ustavující schůzi společnosti.

Vůdčí osobností tohoto projektu se stal Václav František Suk, středoškolský učitel češtiny a francouzštiny na pražském gymnáziu v Křemencově ulici a dlouholetý šéfredaktor jediného českého kritického a teoretického časopisu pro literaturu pro děti a mládež „Úhor“. Vymezil hlavní zásady budování knihovny a cíle její činnosti: knihovna má sloužit odborné veřejnosti, nikoli k „zábavnému čtení“, zařazovat se mají všechny knihy pro mládež vydané v češtině a slovenštině. Hlavním cí-

lem založení knihovny bylo získat zázemí pro rozvoj literární kritiky a historie v oblasti literatury pro děti a mládež.

Knihovna spisů pro mládež vznikla vyčleněním několika stovek knih pro mládež z knihovny Pedagogického muzea Komenského. Jednalo se především o knihy vydané do roku 1914.

Od počátku existence knihovny usiloval profesor Suk o získání povinného výtisku pro tuto knihovnu. Jeho snaha vyšla naprázdno, nicméně ministerstvo školství vydalo v roce 1921 výnos, ve kterém stanovilo, aby duplikáty z knih vyřazovaných ze školních knihoven byly povinně nabízeny Knihovně spisů pro mládež. Díky tomuto výnosu se podařilo do knihovny zařadit mnohá díla z počátku 19. století, která jsou dodnes cenným studijním materiálem pro literární historiky. Nově vycházející knihy získávala knihovna především jako dary od nakladatelů.

Roku 1924 měla knihovna již 16 000 svazků a sídlila na Vinohradech u Riegrových sadů ve vilce Saračinka spolu se stálou výstavou učebních pomůcek. V dubnu 1924 Saračinka vyhořela a při požáru vzalo

za své mnoho z pracně nashromážděných knih. Ve vile nebyla elektřina a jak v knihovně, tak na výstavě pracovali jejich správci po nocích, takže požár nejspíš vznikl od špatně uhašené svíčky. Dodnes se v knihovně nacházejí některé nejstarší tituly ohořelé.

Spolupracovníci profesora Suka zahájili jednání s pražským magistrátem s cílem najít pro knihovnu prostory v nově budované Městské knihovně na Mariánském náměstí. Povedlo se a knihovna se tam v roce 1929, tehdy již s více než 20 000 svazky, přestěhovala. Zde se těšila velkému rozkvětu především díky neúnavné činnosti prof. Suka, který k sobě někdy na začátku 30. let získal jednoho dalšího knihovníka alespoň na pár hodin týdně. Knihovna se stala místem setkávání všech, kterým ležela na srdci kvalita dětské knihy, byla centrem Společnosti literatury pro děti a mládež, měla čilé mezinárodní styky, zásluhou prof. Suka se záznamy o nových českých knihách pro děti objevovaly v dobových mezinárodních bibliografiích.

Vedle obvyklé knihovní činnosti organizovala knihovna ve spolupráci se Společností přátel literatury pro mládež předvánoční prodejní výstavy dobrých dětských knih, kde byly knihy prodávány dětem se slevou. V knihovně se každoročně zpracovával bibliografický přehled kvalitních knih pro děti vydaných za kalendářní rok s názvem Dobré knihy dětem.

Roku 1934, v padesáti letech, profesor Suk umírá. Knihovna existuje dál, ale již nikdy nestála v jejím čele tak významná osobnost a nikdy se již tak dynamicky nevyvíjela. Někdy v roce 1935 – přesná zmínka v literatuře chybí – se knihovna přejmenovala na Sukovu studijní knihovnu literatury pro mládež. V budově Městské knihovny přežila knihovna v tichosti válečná léta.

Hned po válce, v roce 1946, byla knihovna rozhodnutím ministerstva školství a kultury včleněna do Výzkumného ústavu pedagogického (VÚP) a tam byla i fyzicky přestěhována. VÚP knihovnu pak organizačně začlenil do Státní pedagogické knihovny Komenského. V roce 1946 získala na krátkou dobu osmi let právo tzv. oborového povinného výtisku. Roku 1974 se stala SPKK součástí Ústavu školských informací, dnes Ústavu pro informace ve vzdělávání. Zpočátku došlo ke stagnaci činnosti knihovny, dokonce byla přejmenována na speciální fond literatury pro mládež a organizačně včleněna do oddělení doplňování a zpracování fondů SPKK a její čin-

nost byla v Ústavu spíš trpěna. Tehdy měla necelých 40 000 svazků a přes utlumení činnosti si udržela stabilní počet čtenářů z řad odborné veřejnosti. V letech 1976–1977 hrozilo reálné nebezpečí ze strany vedení Ústavu, že knihovna bude zlikvidována. Zásluhu na tom, že knihovna přežila, má i spisovatel Bohumil Říha, který navštívil s intervencí ve prospěch knihovny tehdejšího ministra školství. Po Listopadu se poměrně rychle obnovila činnost knihovny v plném rozsahu a vrátil se jí i původní název. Dnes má knihovna přes 50 000 svazků a svou úplností fondu a dostupností služeb patří k nejvýznamnějším specializovaným knihovním sbírkám v republice.

2. Knihovnicko-bibliografická činnost Sukovy knihovny

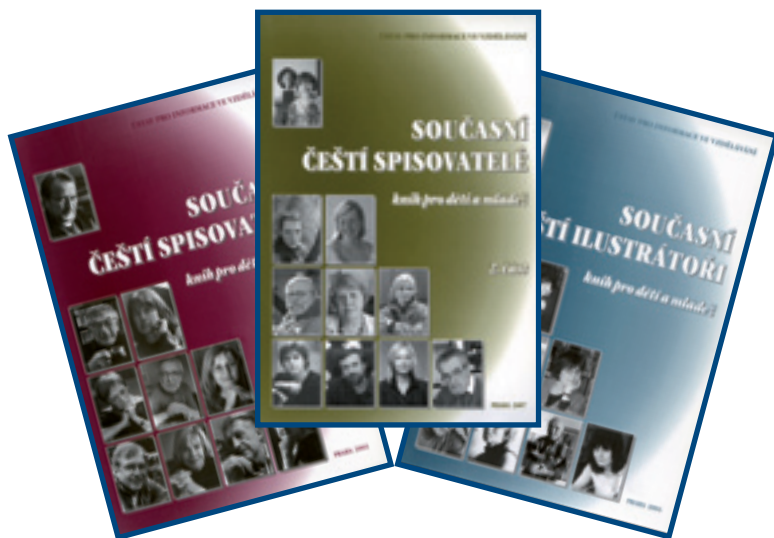
Knihovna od počátku své existence zajišťovala veškeré knihovnicko-bibliografické služby pro odbornou veřejnost. Využívají ji všechny profese, které přicházejí s literaturou pro děti a mládež do styku, učitelé, včetně vysokoškolských pedagogů, studenti společenských vědních oborů vysokých škol, redaktori jednotlivých nakladatelství, spisovatelé, ilustrátoři, kritici a teoretici. Knihovna byla od počátku své existence budována jako moderní, knihovnický dobře zpracovaná sbírka a její fond byl pečlivě katalogizován. Zároveň se jmenným katalogem byl vytvářen i katalog ilustrátorů dětských knih, který je i dnes, přes svou lístkovou podobu, poměrně hojně využíván. Tyto dva základní katalogy doplňovaly ještě katalogy sbírkové, žánrové, katalogy jednotlivých vydávaných edic, cenný je historický katalog knih pro nejmenší čtenáře, který vznikl ve dvacátých a na počátku třicátých let a obsahuje podrobná hodnocení těchto knih členy Společnosti přátel knih pro mládež. Veškeré lístkové katalogy knihovny byly uzavřeny v roce 1993 spolu se zavedením automatizovaného zpracování fondu.

Dnes je veškerý fond Sukovy knihovny zpracován v systému KP-win a díky tomu knihovna může prohloubit rozsah služeb i pro vzdálené uživatele.

3. Ediční činnost Sukovy knihovny

Řadu let vydávala knihovna své roční přírůstky jako tištěnou bibliografii, která v době téměř výhradního monopolu nakladatelství Albatros a Mladé letá na produkci pro děti sloužila jako celostátní oborová bibliografie knih pro děti a mládež. Její vydá-

vání ztratilo smysl po roce 1989, kdy by tuto funkci již nemohla plnit, protože knížky pro děti začaly vydávat desítky dalších nakladatelství a při neexistenci povinného výtisku nemohla být zaručena úplnost bibliografie.

Pro potřeby učitelů českého jazyka a literatury na základních školách a pro knihovníky dětských oddělení veřejných knihoven byly zpracovány příručky *Současní čeští spisovatelé knih pro děti a mládež (2 díly)* a *Současní čeští ilustrátoři knih pro děti a mládež*.

4. Novinková služba

Od roku 2006 vystavuje knihovna na webu NPKK měsíční výběrovou bibliografii novinek literatury pro děti a mládež. Je členěna do pěti oddílů: první čtení, knihy pro první stupeň základní školy, knihy pro druhý stupeň základní školy, naučná literatura a přečtěte si s dětmi. Novinky jsou určeny především učitelům českého jazyka na základních školách, kterým mohou sloužit jako vodítko při doporučování mimoškolní četby i při vlastním vzdělávání v oboru literatury pro děti a mládež. Podle ohlasů je však využívána širší veřejností. Novinky jsou vystavovány na adrese www.npkk.cz/novinky.php.

5. Ostatní činnost Sukovy knihovny

Knihovna byla od počátku své existence kolektivním členem Společnosti přátel literatury pro mládež, dnešní České sekce IBBY (International Board of Book for Young People). V posledních letech participovala na mezinárodním projektu IBBY BARFIE (Book and reading for intercultural education), který

probíhal v letech 1993–1996, a díky tomuto projektu vlastní mezinárodní sbírku knih pro děti s tematikou multikulturní výchovy a problematiky menšin ve společnosti.

S Českou sekcí IBBY a Obcí spisovatelů spolupracuje celá léta intenzivně především na přípravě soutěže Zlatá stuha, která každoročně oceňuje dobré dětské knihy.

Důležitá je také spolupráce s profesním sdružením knihovníků dětských knihoven, Klubem dětských knihoven při Svazu knihovníků a informačních pracovníků především při organizování akce SUK (viz dále).

Z historických fondů připravuje tematické výstavy, realizované v prostorách NPKK, které po jejich skončení dále zapůjčuje mimopražským knihovnám pro děti a mládež. Nejcennější historické fondy jsou opakovaně zapůjčovány na významné výstavy po celé republice, výjimečně i do ciziny.

Od r. 1993 pořádá knihovna akci SUK – Čtete všichni. Jde o celorepublikovou akci, v níž děti, učitelé a knihovníci hodnotí knižní produkci uplynulého roku a hlasují v anketě o nejoblíbenější dětskou knihu příslušného roku. Anketa probíhá od ledna do března ve školách a knihovnách po celé republice a účastní se jí každoročně minimálně 2–3 tisíce dětí základních škol a nižších stupňů víceletých gymnázií.

Ceny předávají Zdeněk Svěrák a Viktorie Špidlová

Udílání cen probíhá v Památníku národního písemnictví za přítomnosti spisovatelů, ilustrátorů, zástupců dětských čtenářů z celé republiky a odborné pedagogické veřejnosti.

Ceny byly udělovány zpočátku ve třech kategoriích: cena dětí, cena učitelů Za přínos k rozvoji dětského čtenářství a cena knihovníků, po několika letech přibyla cena čtvrtá, Cena Noci s Andersenem. Zvláštní postavení měla od počátku cena učitelů Za přínos k rozvoji dětského čtenářství. Udělovala ji totiž porota učitelů českého jazyka a cena byla udělována pouze původním českým novinkám literatury pro děti a mládež. Od roku 2009 převzalo záštitu

nad celou akcí Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a cena učitelů byla přejmenována na cenu ministra školství, mládeže a tělovýchovy Za přínos k rozvoji dětského čtenářství. Ministr/ministryně školství ji uděluje na základě doporučení poroty učitelů, kterou každoročně jmenuje. Cenu ministra může každoročně získat až pět titulů.

Ceny udělované v rámci akce SUK získávají všichni tvůrci knihy, tedy spisovatel, ilustrátor, případně jiný původce, a nakladatel. Za celá léta existence získala oblibu u dětí i odborné veřejnosti především proto, že sjednocuje všechny, komu leží na srdci dobré jméno české knihy pro děti a mládež.

Slavnostní předávání cen v Památníku národního písemnictví

Bibliografie a dokumentace

Mgr. Jana Klimešová, vedoucí oddělení bibliografie a dokumentace

Oddělení bibliografie a dokumentace (OBD) je jednou z nedílných součástí Národní pedagogické knihovny Komenského. Oddělení má v knihovně mnohaletou tradici, navazuje na poměrně rozsáhlou dokumentační a bibliografickou činnost z 50. let 20. století, kdy hlavním úkolem knihovny v této oblasti bylo vytváření národních bibliografií, podávání informací z oboru pedagogiky a rozvoj spolupráce v oblasti pedagogické dokumentace spolu s ostatními pedagogickými knihovnami v ČSSR. Bibliografická a informatická činnost byla v knihovně vykonávána tradičním způsobem, budovaly se klasické bibliografické kartotéky, které se doplňovaly tištěnými kartotéčnými lístky. Vývoj postupně směřoval k automatizaci zpracovávání sekundárních informací. Moderní technika umožňuje, aby se ustoupilo od tradičního systému lístkových kartoték a katalogů a aby se vytvářely dokumentografické databáze, které usnadňují pružnější vyhledávání podkladů pro sledovanou tematiku. Významným mezníkem ve vývoji knihovny se tak stal rok 1990, kdy knihovna získala první osobní počítač, na kterém bylo zahájeno zpracovávání pedagogické bibliografické databáze v automatizovaném rešeršním systému vytvořeném na bázi systému CD/ISIS.

Knihovna v uplynulých deseti letech (2000–2009) prošla celou řadou proměn. Uskutečněná rekonstrukce budovy změnila její celkový vzhled, např. bezbariérový přístup pro uživatele s omezenou možností pohybu, modernizace studovny v prvním patře (zvýšil se počet studijních míst, byla vestavěna galerie, vyměněn mobiliář a výpočetní technika), ve druhém patře byla vybudována bibliografická a komeologická studovna, vzniklo oddělení pro automatizaci knihovny a knihovnických procesů aj. Knihovna zmodernizovala také svoji činnost, změny nastaly i v samotné práci knihovníků; zastaralé a pomalé počítače byly nahrazeny novými a výkonnějšími, používají se nové nebo vyšší verze knihovnických systémů, byla dokončena úplná automatizace práce v celé knihovně, zprovozněna elektronická knihovna (e-PK), poskytují se služby prostřednictvím internetu i vzdáleným uživatelům, zpřístupňují se katalogy, dochází ke sjednocování postupů při zpracovávání knihovnického fondu. Všechny tyto uvedené změny se projeví a nějakým způsobem ovlivní činnost celého oddělení bibliografie, změnila se jeho organizace, obsah i způsob práce.

Činnost a služby OBD

V současné době je činnost oddělení zajišťována devíti pracovníky, mezi hlavní činnosti oddělení patří:

Analytické zpracovávání českých a zahraničních pedagogických periodik: tvoří základ bibliografické a dokumentační činnosti oddělení. Anotované dokumentační záznamy z českých pedagogických časopisů jsou součástí národní registrující článkové bibliografie NK ČR.

Budování a správa Pedagogické bibliografické databáze (PBD), která vznikla v r. 1990 a která navazuje na dokumentační kartotéky, jež v knihovně po léta vznikaly. V současné době databáze obsahuje více než 100 tisíc anotovaných záznamů článků z cca 240 titulů českých a zahraničních odborných časopisů, deníků, zpracovávají se i sborníky s pedagogickou tematikou. Záznamy vypracované v OBD tvoří základ PBD, podstatnou měrou do databáze přispívaly a stále přispívají spolupracující instituce. Databáze je volně přístupná na webových stránkách

Stěhování bibliografické kartotéky

knihovny – www.npkk.cz. Záznamy ze starší časopisecké literatury jsou uloženy ve jmenné kartotéce v bibliografické studovně. Všechny kartotéční lístky jsou redakčně připraveny na převod do elektronické podoby. Už naskenované lístky (písmena A–R) jsou vystaveny na webu Národní knihovny ČR na adrese <http://nr.is.nkp.cz>. (Digitalizace těchto záznamů se uskutečnila v rámci projektu Digitalizace české pedagogické bibliografie 1960–1990, hlavním záměrem projektu je záchrana a zpřístupnění historické pedagogické bibliografické kartotéky, která dokumentuje vývoj školství a pedagogiky ve 2. polovině 20. století).

Publikační činnost: jednou za rok se vydává rešerše *Ekonomika školství* (příloha statistické ročenky *Školství*) a rovněž jako ročenka vychází výběrová rešerše *Komeniologická literatura za rok ... s dodatky ze starší získané literatury* (od roku 2009 pouze v elektronické podobě).

Spolupráce s domácími a zahraničními institucemi: např. spolupráce s NK ČR na tvorbě národní registrující článkové bibliografie, knihovna je garantem za oblast pedagogiky a školství, s EURYDICE v oblasti tvorby a údržby pedagogického tezauru, členství v konsorciu pro multilicenční vstup do databází EBSCO, spolupráce s knihovnou Výzkumného ústavu pedagogického a spolupráce s knihovnou Národního ústavu odborného vzdělávání na doplňování databáze o záznamy z oblasti odborného školství.

Tezaurus: správa pedagogického tezauru, který slouží k věcnému popisu dokumentů z oblasti pedagogiky a příbuzných oborů a k jejich zpětnému tematickému vyhledávání v katalogích a databázích.

Komeniologie: shromažďování informací o literatuře o životě a díle J. A. Komenského a o vydáních jeho spisů. Od r. 1993 je budována komeniologická databáze (KOM), která obsahuje anotované záznamy českých i zahraničních časopiseckých článků, statí ze sborníků a knih.

Služby

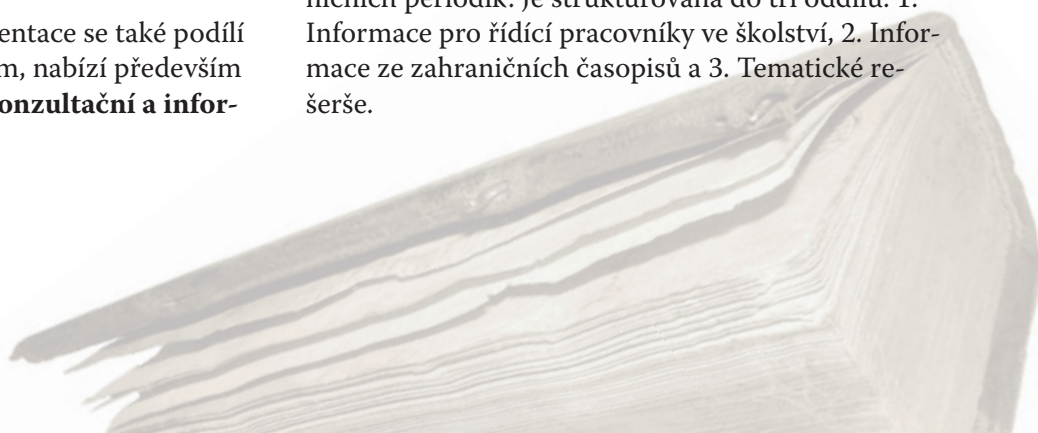
Oddělení bibliografie a dokumentace se také podílí na poskytování služeb čtenářům, nabízí především **služby rešeršní, referenční, konzultační a informační**.

Všechny pracovnice oddělení podávají bibliografické informace, tematické informace a konzultace ze specializovaných fondů knihovny, zodpovídají různé náročné dotazy čtenářů, převážně vysokoškolských studentů společenských věd při psaní seminářích, ročníkových nebo diplomových prací, a na požádání zpracovávají tematické rešerše z pedagogické bibliografické databáze. Rešerše – to je vyhledávání informací o určité problematice na základě zadaného rešeršního dotazu; výsledný soupis vyhledaných informací. Rešerše vypracováváme čtenářům na počkání, pouze složitější a komplikovanější dotazy se vyřizují na objednávku. Rešerše lze také objednat telefonicky, e-mailem nebo přes elektronickou pedagogickou knihovnu (<http://www.epk.cz>). Rešeršní služba je placená, ceny jsou stanoveny Knihovním a výpůjčním řádem NPCK. Zájemcům o starší články z pedagogických periodik je k dispozici klasická kartotéka analytických záznamů české i zahraniční literatury (od 60. let do r. 1990) umístěná v naší bibliografické studovně (2. patro).

Bibliografická studovna

Zajímavou službou je tzv. **novinková služba**, provozovaná na webu knihovny. Nahradila původní Aktuální bibliografické informace (ABI), 1x měsíčně představuje a seznamuje uživatele s novými a inspirativními články z odborných českých i zahraničních periodik. Je strukturovaná do tří oddílů: 1. Informace pro řídicí pracovníky ve školství, 2. Informace ze zahraničních časopisů a 3. Tematické rešerše.

Český pedagogický tezaurus

PhDr. Marcela Petrovičová, správa českého pedagogického tezauru

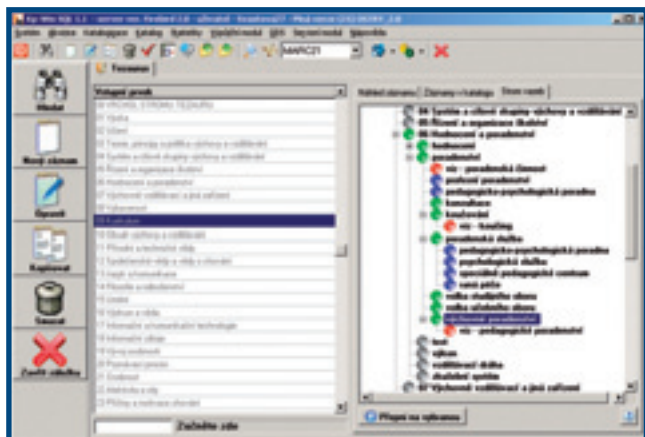
Správa pedagogického tezauru je součástí práce oddělení bibliografie a dokumentace už řadu let, ale v posledním desetiletí tezaurus prodělal mnoho změn: jeho obsah byl několikrát aktualizován, celý tezaurus byl převeden do elektronické podoby a dílčí změny doznala i jeho struktura. Než se však soustředíme na jeho vývoj v posledním období, nebude snad od věci připomenout si krátce jeho princip, účel a předchozí vývoj.

Pedagogický tezaurus je v podstatě slovník zahrnující odborné termíny z oboru pedagogiky a dalších souvisejících oborů (např. psychologie, sociologie, informační a komunikační technologie), které slouží k popisu obsahu zpracovávaných dokumentů a k jejich zpětnému vyhledávání v katalogích nebo databázích. Termíny obsažené v tezaurovi se nazývají deskriptory a jsou v něm na rozdíl od běžných slovníků uspořádány nejen abecedně, ale také systematicky: do oddílů, které se nazývají mikrotezaury. Tezaurus používaný v současnosti v NPKK se nazývá Český pedagogický tezaurus a sestává ze dvou částí.

V abecední části jsou deskriptory opatřeny dalšími doplňujícími informacemi (např. každý český termín má anglický ekvivalent, méně známé nebo nejednoznačné termíny jsou opatřeny vysvětlující poznámkou). Vedle deskriptorů jsou sem zařazeny i nedeskriptory, tj. synonyma nebo podobné termíny, které se při popisu a vyhledávání nemají používat, a jsou proto odkázány na příslušný deskriptor pomocí vazby VIZ. V systematické části tezauru

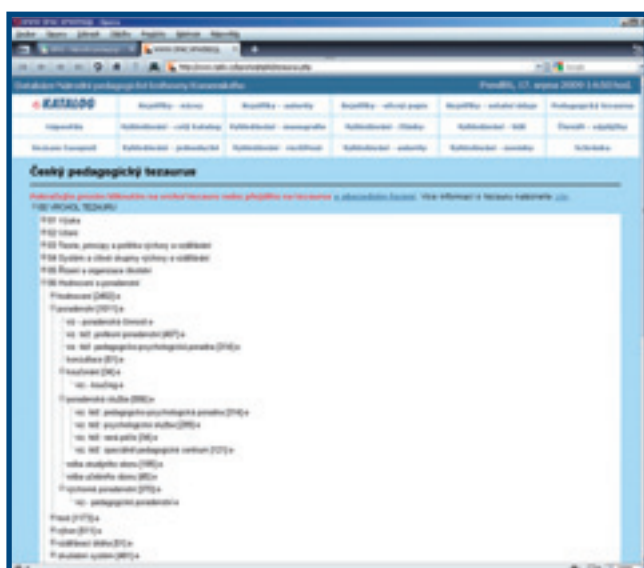
jsou deskriptory rozděleny do mikrotezaurů a v nich hierarchicky uspořádány v tzv. stromové struktuře. Termíny, které spolu obsahově souvisejí, i když se vyskytují v hierarchickém uspořádání na odlišných místech, jsou propojeny pomocí vazby VIZ TĚŽ. To vše umožňuje velmi přesný popis obsahu dokumentu i formulaci rešeršního dotazu a vyhledání dokumentů na požadované téma. Zároveň může Český pedagogický tezaurus posloužit i k orientaci v české a anglické terminologii v oblasti výchovy a vzdělávání.

Jak bylo uvedeno výše, má využívání tezauru v NPKK dlouholetou tradici. První tezaurus pro oblast výchovy a vzdělávání byl vypracován v 70. letech dvacátého století a v naší knihovně sloužil k věcnému popisu neboli indexaci časopiseckých článků zpracovávaných původně do tematické kartotéky. V letech 1992–1994 byl ve Státní pedagogické knihovně Komenského vypracován nový tezaurus, který vycházel z vícejazyčného Evropského pedagogického tezauru vytvořeného na popud Evropské komise a Rady Evropy. Naší knihovně se tak podařilo brzy zachytit integrační trendy ve zpracování informací pro oblast výchovy a vzdělávání v Evropě. Český pedagogický tezaurus nebyl pouhým překladem tezauru evropského: byl doplněn o řadu termínů specifických pro české prostředí. Sloužil zejména k popisu obsahu časopiseckých článků a statí ze sborníků zpracovávaných do Pedagogické bibliografické databáze a Databáze komeniologické literatury. Tolik stručně k minulosti tezauru a nyní k jeho vývoji v posledním desetiletí:

Stromová struktura tezauru

Český pedagogický tezaurus byl aktualizován v roce 2002. Do tohoto druhého vydání byly doplněny termíny reflektující nejnovější vývoj v oblasti výchovy a vzdělávání převzaté z Evropského pedagogického tezauru, ale i další termíny, které odrážejí specifickou situaci a změny v české pedagogice a školství. Zatím poslední, třetí vydání Českého pedagogického tezauru z roku 2006 odráží nejen terminologické změny, ale i změny ve zpracování informací v NPKK, zejména postupné přizpůsobení záznamů v našich katalogích a databázích požadavkům výměnných formátů UNIMARC a MARC 21. Protože tyto formáty mají pro věcný popis zeměpisných jednotek a korporací vyčleněna samostatná pole, byly

Stromová struktura tezauru

z tezauru odstraněny a do jiných rejstříků převedeny všechny deskriptory obsahující zeměpisné názvy a názvy mezinárodních organizací.

Přestože Evropský pedagogický tezaurus se v současnosti už neaktualizuje, vznikly v posledních letech v evropském prostoru další nástroje věcného popisu dokumentů a informací pro oblast výchovy a vzdělávání. Českému pedagogickému tezauru je svým zaměřením nejbližší tezaurus informační sítě EURYDICE, mapující školské systémy v Evropě, který je známý pod zkratkou TESE. Tento tezaurus převzal řadu deskriptorů z bývalého Evropského pe-

dagogického tezauru a obohatil ho o termíny důležité pro popis a komparaci školských systémů. Při správě Českého pedagogického tezauru vycházíme z české verze TESE, na jejíž přípravě jsme měli možnost se podílet, a snažíme se tak o udržení terminologické propojenosti tezaurů v oblasti výchovy a vzdělávání v Evropě.

Vývoj tezauru ovlivňovaly vždy nejen změny v oboru pedagogiky a v oblasti zpracování informací, ale i změny ve využívaných technologiích. Zatímco první pedagogický tezaurus existoval pouze v textové podobě, Český pedagogický tezaurus, který vznikl začátkem 90. let, byl už převeden do elektronické podoby v systému ISIS. Když NPKK v roce 2004 začala využívat knihovnický systém KP WIN, byl do tohoto systému převeden i tezaurus. Systém usnadnil správu a aktualizaci tezauru, umožnil jeho zpřístupnění na webových stránkách NPKK a jeho přímé propojení s databázemi a katalogy. Uživatelé poslední verze Českého pedagogického tezauru tak mohou využívat nejen jeho tištěnou podobu, ale i formu elektronickou. Na webových stránkách NPKK je nyní možné deskriptory prohlížet a vyhledávat v abecedním rejstříku i v systematickém uspořádání zahrnujícím 38 mikrotezaurů. Deskriptory jsou přímo provázány se záznamy monografií, časopiseckých článků a dalších dokumentů v katalogích a databázích NPKK. Od roku 2008 je Český pedagogický tezaurus stejně jako katalogy a databáze NPKK spravován v systému KP WIN SQL.

ČESKÝ PEDAGOGICKÝ TEZAURUS

2002

Komeniologie

PhDr. Eva Berndorffová, komeniologie

I v roce, kdy Národní pedagogická knihovna Komenského slaví své devadesátiny, je komeniologická literatura pevnou součástí jejího knižního fondu. Komeniologická literatura je v NPKK věcně zpracovávána od roku 1954, kdy do knihovny nastoupila první odborná pracovnice, která se věnovala výlučně komeniologické literatuře. Po celé období existence knihovny se nic nezměnilo na způsobu získávání nových publikací: fond je rozšiřován prostřednictvím nákupu, výměny a darů, resp. odkazů.

Studovna komeniologické literatury

Nedílnou součástí NPKK je komeniologická studovna, kde je možné literaturu studovat prezenčně. Pracovnice studovny poskytuje odborné konzultace, zpracovává komeniologické rešerše a pomáhá zájemcům vyhledávat vhodnou studijní literaturu. V této souvislosti je třeba připomenout, že na přelomu let 2007 a 2008 požádala o konzultaci a odborný posudek ilustrátorka Renáta Fučíková, která pro nakladatelství Práh připravovala pro edici Nejslavnější Češi publikaci Jan Amos Komenský – Comenius. Kniha, vydaná v r. 2008, zachycuje v celostránkových ilustracích životní osudy J. A. Komenského. Každý obraz je doplněn stručným vysvětlujícím textem v češtině, angličtině a němčině a uveden citátem z díla „učitele národů“.

Ke změnám, které návštěvníci studovny na první pohled nezaznamenají, ale které usnadňují vyhledá-

vání, došlo v příruční knihovně, ze které se půjčuje pouze prezenčně. Fond byl přestavěn podle signatur (dřívější řazení podle témat bylo značně nepřehledné). S touto proměnou úzce souvisí také automatizace zpracování fondu.

V NPKK probíhá průběžná retrokonverze listkových katalogů do databáze. Tento postup se samozřejmě týká i komeniologické literatury, kterou lze objednat k prezenčnímu studiu, případně k absenčním výpůjčkám prostřednictvím on-line katalogu. Pro vyhledávání starší literatury stále slouží jmenný a předmětový listkový katalog, zpracováváný od r. 1954. Starší literatura se proto ještě objednává pomocí objednacích lístku.

V souvislosti s nástupem digitalizace bylo digitalizováno 11 vzácných starých tisků, které NPKK vlastní. Tyto tisky byly vyčištěny, uloženy do speciálních ochranných obalů a umístěny v trezoru v klimatizovaném prostoru.

V oddělení bibliografie a dokumentace se z dostupné české i cizojazyčné knižní, sborníkové a časopisecké produkce buduje bibliografická databáze komeniologické literatury, která v současnosti obsahuje asi 5 000 záznamů. Do r. 2008 vycházely její každoroční přírůstky v tištěné podobě pod názvem Komeniologická literatura za rok..., s dodatky ze starší získané literatury. Kromě tištěné podoby jsou tyto publikace od roku 2002 přístupné i na webu knihovny na adrese www.npkk.cz. Od roku 2009 bude tato bibliografie vycházet pouze v elektronické podobě.

V roce 2007 uplynulo 415 let od narození Jana Amose Komenského. NPKK si toto výročí připomněla výstavou Jan Amos Komenský – poutník v labyrintu, kterou připravila pracovnice komeniologické studovny ve spolupráci s ředitelkou knihovny. Výstava byla v prostorách NPKK zpřístupněna v říjnu a v listopadu 2007 (byla i příspěvkem k mezinárodní konferenci, o které se zmíníme dále). Autorky ji pojaly jako poněkud netradiční pohled na život Komenského. Pokusily se ukázat, že výslednou podobu jeho odkazu neovlivnila jen touha zlepšit vzdělávání mládeže, které chápal jako prostředek „nápravy věcí lidských“, ani práce na Obecné poradě, kterou vytvořil jako obraz i vrchol svých všeobecných snah. Mnohá díla vznikla jako odpověď

Z nejstarších komenian

na (z velké většiny) bolestné události v životě autora i jeho blízkých. Bez nich bychom zřejmě neměli např. Labyrint světa a ráj srdce, Přemýšlování o dokonalosti křesťanské, čtyři díly Truchlivého nebo Nedobytný hrad jméno Hospodinovo.

Ve dnech 15.–17. listopadu 2007 se v Praze při příležitosti 350. výročí prvního vydání souboru pedagogických prací J. A. Komenského Opera didactica omnia, ke kterému došlo na podzim r. 1657 v Amsterdamu, uskutečnila mezinárodní komeniologická konference nazvaná Jan Amos Komenský – odkaz kultuře vzdělávání. Zúčastnilo se jí na 250 komeniologů z celého světa. Jako epilóg této významné konference, která v mnohém navazovala na podobné mezinárodní setkání komeniologů v Praze r. 1957, vydali její pořadatelé s podporou Akademie věd České republiky v r. 2009 sborník příspěvků, které byly na konferenci předneseny. Nese název konference Jan Amos Komenský – odkaz kultuře vzdělávání. Jednacími jazyky konference byly čeština a angličtina; proto má každá studie kromě originálu také resumé v druhém jazyce.

NPKK zastupovala pracovnice referátu komeniologické literatury, která se zde blíže seznámila s některými komeniology a navázala bližší spolupráci s profesorkou Helenou Voldanovou, komenioložkou českého původu z Buenos Aires z Argentiny. Prof. Voldanová se již 25 let věnuje překládání díla J. A. Komenského z češtiny i latiny do španělštiny. V současné době svou práci téměř dokončila. Do Prahy

přijela i v roce 2009, kdy zde pobyla téměř 9 týdnů. V NPKK hledala podklady pro překlad některých drobnějších děl Komenského, který chce uskutečnit v nejbližší budoucnosti, a pro poznámkový aparát a vysvětlivky, které by překlady přiblížily španělsky mluvícím čtenářům. NPKK jí poskytla informace i xerokopie vybraného materiálu.

Stálé styky má NPKK také s muzeem Komenského v nizozemském Naardenu a s českými komeniologickými pracovišti, zvláště s komeniologickou sku-

pinou při Filozofickém ústavu AV ČR a Muzeem J. A. Komenského v Praze.

V posledních letech probíhala mezi komeniology diskuze na téma, zda je komeniologie vědní obor. Zdá se, že nyní je v této otázce mezi nimi shoda. Zdánlivě nejde o nic důležitého. Stačí však připomenout výše uvedenou zprávu o mezinárodní konferenci v r. 2007, abychom si uvědomili opak. Nejde jen o počet účastníků tohoto mezinárodního setkání, ale i o to, že ačkoli byla konference primárně věnována pedagogickému odkazu J. A. Komenského, sešli se na ní vědci z mnoha oborů. Osobnost „učitele národů“ je třeba zkoumat nejen jako pedagoga, ale i jako teologa, psychologa, filozofa, astronoma, politika a autora prací z mnoha dalších vědeckých disciplín.

I když jsou dnes už poznatky ze všech těchto oborů velmi rozsáhlé, ještě stále zůstává mnoho neprobádaného. O tom, že je možné stále objevovat, svědčí kupříkladu nález písemností českobratrského biskupa Matouše Konečného pod podlahou jedné z místností budovy nazvané Karmel v Mladé Boleslavi v srpnu r. 2006. Už dnes je jisté, že tyto materiály, které se nyní postupně zpracovávají, nám poskytnou dosud neznámé informace o životě J. A. Komenského v druhém desetiletí 17. století. Komeniologie jako obor a s ní i komeniologické pracoviště Národní pedagogické knihovny Komenského se proto nemusejí obávat, že by v budoucnu neměly zajištěnou práci.

Služby čtenářům v NPKK

RNDr. Markéta Hlasivcová, vedoucí oddělení služeb čtenářům

„Z nejdůležitějších úkolů knihovnických po mém soudu jest, aby se co možná nejlépe seznámil s obsahem knih, které procházejí jeho rukama, aby věděl a také zaznamenal, registroval, kde o čem je možno se poučiti, a když je potřeba, dovedl čtenáři poraditi.“

Jan Mauer

Naši knihovnickou profesi ovlivnil a samozřejmě čím dál tím víc ovlivňuje rozvoj moderních informačních technologií, který změnil způsoby publikování a šíření informací. Mění se i média, na kterých se informace uchovávají. Knihovník tedy musí být schopen skloubit tradiční funkce knihovny s novými technologiemi v oblasti služeb uživatelům. K uspokojení informačních potřeb uživatelů se postupem času vyvinuly různé druhy knihovnicko-informačních služeb.

Prvním místem, kam vstupují návštěvníci knihovny, obvykle bývá Oddělení služeb čtenářům. Čtenáři zde získávají nejen první dojmy, ale zároveň se tu setkávají s výsledky práce celé knihovny. Služby v NPKK jsou poskytovány v **půjčovně** a ve **studovnách NPKK**. Práva a povinnosti čtenářů jsou stanoveny v Knihovním řádu NPKK.

Uživatel knihovny je každý, kdo využívá jakékoli služby NPKK či se zdržuje v jejích prostorách. Registrovaným čtenářem knihovny je ten, kdo vstoupil do zvláštního smluvního vztahu s knihovnou a byl mu na základě přihlášky vystaven čtenářský průkaz.

Některé služby jsou poskytovány pouze registrovaným čtenářům.

Služby, které mohou využívat pouze registrovaní čtenáři:

- výpůjční služby – půjčování knih mimo budovu včetně meziknihovní výpůjční služby
- přístup k zahraničním databázím a internetu
- možnost práce i s vlastním notebookem ve studovně

Nyní se pokusím vás přehledně seznámit se službami, které jsou poskytovány v NPKK:

Knihovnicko-informační služby

- výpůjční
- meziknihovní
- reprografické
- rešeršní
- informační
- služba Ptejte se knihovny

Výpůjční služby

Poskytují se na základě platného čtenářského průkazu. Registrovaným čtenářem knihovny se může stát občan České republiky starší 15 let, organizace i cizí státní příslušník.

Výpůjční a meziknihovní služby jsou poskytovány na pracovišti výpůjčního protokolu – zde se vydávají i vracejí knihy, vyřizují rezervace, přijímají objednávky pro vnitrostátní meziknihovní služby (ty jsou též pouze pro registrované čtenáře).

Půjčovna

Čtenář si objedná knihy přes OPAC (online elektronický katalog), ve kterém je v současné době uložen fond od roku 1974, postupně je však doplňován o záznamy starších knih. Knihy vydané před rokem 1970 je třeba hledat v lístkovém katalogu či v naskenovaných katalozích na adrese <http://nris.npk.cz>. Výpůjční lhůta je 1 měsíc, výpůjčku je možno až 3x prodloužit, pokud na ni není další rezervace. Časopisy a knihy vydané před rokem 1945 se půjčují pouze prezenčně. Knihy jsou po zaregistrování objednávky expedovány z několika skladů NPKK – na počkání ze skladu v Mikulandské ulici, 2x denně z

specializovaného skladu učebnic a Sukovy knihovny, 1x týdně ze skladu na Senovážném náměstí a ze skladu ve Stehelčevsi.

Reprografické služby

Kopie se zhotovují pouze z dokumentů, které se nacházejí ve fondu NPKK či z dokumentů opatřených meziknihovní výpůjční službou. Tyto kopie jsou určeny výhradně pro osobní potřebu uživatele a v souladu s ustanoveními autorského zákona.

Půjčovna

Rešeršní služby

Studentům je někdy třeba připomínat, že mají mít přehled o české i cizojazyčné literatuře k oboru, který studují. Nemělo by se stát, že někteří z nich navštíví knihovnu teprve tehdy, když začínají psát seminární či bakalářskou práci. Někteří dokonce mají hrůzu z článku v jiném jazyce než rodném. A pro seminární práci už nestačí namátkově vybrat nějakou knihu ve studovně a udělat z ní výtah na dvě stránky jako při referátu.

Taky tedy – rešerše je soupis literatury k určitému tématu. Můžete si ji udělat sami na našich www stránkách, jste-li schopni zformulovat všechny potřebné údaje k vyhledávání v databázi nebo si ji nechat udělat na odborných pracovištích. Knihovnice mají větší praxi v práci s našimi databázemi, ať již knih nebo článků v časopisech, často mají pedagogické vzdělání a jsou schopny fundovaně poradit.

Pak stačí zajít se seznamem knih do půjčovny a knihy si objednat. Se soupisem článků je třeba navštívit studovnu, vyhledat časopisy a články okopírovat. Není dobré nechávat vše na poslední chvíli, knihy mohou být vypůjčeny, některé zahraniční ča-

sopisy z depozitáře se vozí 1x týdně a je zde mnoho dalších nepředvídatelných faktorů.

Rešerše poskytují **specializovaná pracoviště NPKK:**

- Bibliografická studovna
- Komeniologická studovna
- Oddělení doplňování a zpracování fondu

Informační služby se poskytují v půjčovně, ve studovně, v bibliografické studovně a na dalších specializovaných pracovištích.

Patří sem:

Lokačně-informační služby – informace o dostupnosti fondu

Poradenské služby – informace o katalozích, databázích a fondu knihovny

Referenční služby – informace o informačních zdrojích a fondech dalších knihoven a informačních institucí

Poradenské služby při práci s českými a zahraničními informačními zdroji (databázemi) zpřístupňovanými na internetu

Ptejte se knihovny je službou českých knihoven určenou nejširší veřejnosti. Odpověď na stručné a konkrétní otázky obdržíte na svou emailovou adresu do 48 hodin od doručení dotazu (v pracovní dny).

Bližší informace o této službě naleznete na adrese <http://www.ptejteseknihovny.cz>.

Studovny v NPKK

Všeobecná studovna je přístupná pro všechny uživatele NPKK. Je zde možné:

- studium knih z příruční knihovny a konzervačního fondu
- studium nejnovějších i starších ročníků českých a zahraničních časopisů
- získávání základních informací o knižní i časopisecké literatuře
- využívání reprografických služeb
- **pro registrované čtenáře NPKK** přístup k zahraničním databázím a internetu, možnost práce s vlastními notebooky

Ve studovně je k dispozici též přístup k **on-line českým i zahraničním databázím a portálům**, kde si registrovaný čtenář může sám nebo s pomocí pracovníka studovny zadávat rešeršní dotazy. Ve studovně NPKK naleznete v příruční knihovně literaturu řazenou podle jednotlivých oborů, nejpodrob-

něji jednotlivé obory pedagogiky. Součástí příruční knihovny je též oddíl věnovaný školským právnickým dokumentům. Dále jsou zde umístěny nejnovější ročníky českých a zahraničních oborově zaměřených časopisů i některé hojně využívané vázané starší ročníky. Část fondu příruční knihovny je tvořena učebnicemi pro ZŠ k jednotlivým předmětům, které mají doložku MŠMT, a tudíž jsou doporučeny pro výuku.

Půjčovna

Studovna pravidelně aktualizuje soupis oborově zaměřených odkazů na internetové zdroje.

Pro registrované uživatele jsou zde čtyři počítače pro přístup na internet a oborově zaměřené databáze a portály – např. EBSCO, právní systém ASPI, portály školské správy aj. Dále jsou zde zprostředkovávány **reprografické služby**, je zde možno zhotovovat kopie z fondu knihovny. Ve studovně se též můžete informovat o službě nazvané **elektronická pedagogická knihovna**.

Součástí Oddělení služeb čtenářům jsou **sklady NPKK**. V současnosti je asi 468 000 svazků knih uloženo v **několika skladech**:

1. v budově knihovny v Mikulandské ulici,
2. v budově ÚIV na Senovážném náměstí,
3. v dislokovaném skladu ve Stehelčevsi.

Jak již bylo řečeno, knihy ve skladu ve Stehelčevsi nejsou uloženy v ideálních podmínkách a expedice v zimních nebo podzimních měsících je obtížnější. Nicméně jsme rádi, když se kniha dostane ke čtenáři a on z ní načerpá potřebné informace.

Naštěstí již nežijeme v dobách, kdy knihy byly tak vzácné, že musely být připoutány řetězy a přísný knihovník dohlížel na čtenáře, aby knihy příliš „nepotřebovali“. Také nebylo divu – bohatě zdobeným knihám časté otvírání a obracení stránek příliš neprospívalo.

Naštěstí již od 19. století platí pro povolání knihovníka slova Samuela Greena:

Knihovníci pomáhají čtenářům při výběru knih, aby byly uspokojeny jejich požadavky.

Pomáhají k lepšímu využití knihovnických sbírek.

Napomáhají prezentaci potřebnosti knihovny.

Knihovna = brána k poznání

Knihovní sklad v Mikulandské ul.

e-PK – elektronická pedagogická knihovna

Mgr. Zuzana Švastová, vedoucí oddělení rozvoje knihovnicko-informačních procesů

e-PK V letech 2001–2003 řešila tehdy ještě SPKK v rámci grantového programu MŠMT projekt s označením LI 04010 *Multifunkční knihovnické centrum pro pedagogiku a školství*. Základními cíly projektu bylo:

1. zpřístupnit aktuální českou i zahraniční časopiseckou literaturu z fondů spolupracujících knihoven na základě souborného katalogu časopisů s navazující objednávkou plných textů v elektronické podobě;
2. umožnit co největšímu množství odborných uživatelů přístup do oborové anotované databáze časopisecké literatury s možností on-line rešerší a navazující objednávky primárního informačního pramene, tj. plného textu vybraného článku v elektronické nebo papírové formě.

Naplnění obou cílů mělo umožnit vytvoření oborově zaměřené virtuální knihovny, která bude na základě vzájemné spolupráce pedagogických knihoven poskytovat služby vědeckým a odborným pracovníkům ve školství a zajistí odborným uživatelům přístup ke všem dostupným informačním zdrojům.

Na základě tohoto projektu tedy vznikla e-PK – elektronická pedagogická knihovna jako společenství knihoven, které se dohodly na společném poskytování služeb typu document delivery uživatelské obci z oblasti pedagogiky, školství, výchovy a vzdělávání a dalších souvisejících společenskovedních oborů s využitím Pedagogické bibliografické data-

báze a Souborného katalogu časopisů e-PK. Jinak řečeno, jedná se o kooperační systém knihoven, které společně poskytují služby typu document delivery uživatelům prostřednictvím technologií internetu, resp. world wide webu.

Objednávka elektronické kopie článku

Funkci Servisního centra e-PK (dále jako SC e-PK) vykonává Národní pedagogická knihovna Komenského, která zajišťuje provoz technologií e-PK, vedení uživatelských kont včetně uzavírání smluv s uživateli e-PK a spravuje finanční prostředky vkládané uživateli jako předplatné na služby. Na poskytování služeb se kromě NPCK podílejí i další knihovny, např. knihovny pedagogických fakult vysokých škol, které jsou zároveň zakládajícími členy e-PK.

Služby, které e-PK nabízí, jsou určeny především učitelům, dalším pedagogickým pracovníkům a studentům pedagogiky. Současně jsou však k dispozici pro každého, koho zajímá cokoli z tematické oblasti pedagogiky, školství, výchovy, vzdělávání a dalších souvisejících vědních disciplín.

Základními službami jsou služby typu document delivery, tzn. dodávání kopií dokumentů, a rešeršní služby. Elektronická pedagogická knihovna umožňuje virtuální využívání nabízených služeb. To znamená, že až na výjimky probíhá veškerá komunikace uživatele s e-PK, resp. využívání služeb e-PK, prostřednictvím technologií internetu. Přístup uživatelů

do systému je umožněn prostřednictvím uživatelských kont a databází.

Elektronická pedagogická knihovna poskytuje zejména služby document delivery z fondů knihoven zúčastněných v systému. Služby jsou poskytovány v časových lhůtách dle dostupnosti fondů jednotlivých knihoven a za jednotnou cenu. Služby document delivery (dodávka dokumentů) zahrnují nejen dodávku tradičních papírových kopií poštou nebo faxem, ale také služby electronic document delivery (elektronická dodávka dokumentů), tj. dodávání elektronických kopií s využitím technologie internetu. Ceny za služby jsou stejné jako v klasické knihovně, s výjimkou autorského poplatku za elektronické kopie. Další službou je zhotovování rešerší podle zadání uživatele s možností doručení rešerše v papírové nebo elektronické podobě. Úhrada plateb účtovaných za poskytnuté služby probíhá automatizovaně odečtením částky z finančního účtu uživatele a jejím následným připočtením na finanční účet knihovny, která službu poskytl.

Služby e-PK jsou budovány jako otevřený systém umožňující vstup dalším knihovnám, které se rozhodly zapojit do e-PK za účelem zprostředkovávání služeb e-PK svým koncovým uživatelům formou meziknihovnických služeb. Toto zapojení je v souladu s § 2 odst. d) zákona č. 257/2001 ze dne 29. června 2001, o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon), který mj. vymezuje meziknihovní služby jako „soubor výpůjčních, informačních a reprografických služeb, které mezi sebou uskutečňují knihovny s cílem zpřístupnit svým uživatelům knihovní dokumenty bez ohledu na místo jejich uložení“.

Technické a technologické zázemí e-PK: V rámci projektu byly vytvořeny jak podmínky pro servisní centrum, tak byly postupně i spolupracující knihovny vybaveny skenery pro zhotovování elektronických kopií a získaly přístup do systému pro vyřizování objednávek dodávání dokumentů. Na základě výběrového řízení byl vybrán software, ve kterém e-PK pracovala až do začátku roku 2009. Zejména v posledních dvou letech se čím dál častěji ukazovalo, že systém, jehož vývoj dodavatel zastavil, nejenže již neodpovídá požadavkům na služby, ale že jej nelze do budoucna rozvíjet podle požadavků daných nejen vývojem technologií, ale daných především informačními potřebami a požadavky jeho

uživatelů – knihovníků i čtenářů. Proto bylo nakonec rozhodnuto, že služby e-PK budou převedeny jako další integrální součást do jednotného automatizovaného knihovního systému NPKK.

Přechod do nového systému byl v roce 2008 řešen projektem – Document delivery jako součást automatizovaného knihovního systému NPKK. Cílem projektu bylo integrovat služby elektronické pedagogické knihovny a data souborného katalogu časopisů e-PK do jednotného AKS KP-WIN SQL. Tato integrace byla realizována pomocí nového modulu DDS (document delivery service) v rámci stávajícího automatizovaného knihovního systému. Tím bylo umožněno:

- jednotné prostředí pro uživatele při využívání služeb e-PK,
- knihovní systém s plně integrovanými databázemi, službami a uživateli, umožňující zvýšení kvality poskytovaných služeb.

Autorsko-právní podmínky poskytování služeb typu document delivery: Shodou okolností při řešení projektu a optimalizaci modulu pro služby document delivery došlo ke změně výchozích podmínek pro poskytování služeb. Tyto změny měly zásadní vliv nejen na nový modul DDS (document delivery services), ale i na celou filozofii e-PK.

V průběhu roku 2008 se začala připravovat kolektivní smlouva mezi Dilia, o. s., a Národní knihovnou ČR. Dilia je ze zákona kolektivním správcem autorských práv a vzhledem k legislativním úpravám v autorskoprávní oblasti dostala možnost uzavřít kolektivní smlouvu, kterou mohla knihovnám přidělit nevýhradní licenci na poskytování služeb elektronického dodávání dokumentů (EDD). Současně s licencí však došlo také k jednoznačnému vymezení podmínek, za jakých mohou být služby EDD poskytovány, komu mohou být poskytovány, kdo je bude moci poskytovat a jaká bude výše autorské odměny. Lze konstatovat, že dojednané podmínky sice umožnily knihovnám služby EDD poskytovat plně v souladu s aktuálními výklady autorského zákona, avšak „kamenem úrazu“ se ukázala stanovená výše autorské odměny. Tzv. autorský poplatek za elektronickou kopii se vztahuje pouze na dokumenty, které jsou v ochranné lhůtě podle autorského zákona. U těchto dokumentů činí výše poplatku za 1 stranu předlohy 15 Kč bez DPH, tj. 17,85 Kč vč. DPH. Nejvyšší možná výše autorského poplatku za 1 objednávku činí 100 Kč bez DPH, tj. 119 Kč vč. DPH. Jednou objed-

návkou se rozumí jedna elektronická nebo tisková rozmnoženina jednoho díla nebo jeho části. U knižních vydání literárních děl ve formě románu, novely, souboru povídek, básnické sbírky apod. a u vědeckých děl v knižní podobě, zejména učebnic, je prostřednictvím služby EDD umožněno poskytnutí pouze neúplného díla (výňatku), a to v maximálním rozsahu 25 stran předlohy.

Systém e-PK poskytuje služby zaměřené především na periodika a oblast literatury, ve které se nové informace objevují nejrychleji. Uživatel si stejně jako v klasické knihovně může v on-line databázi vybrat záznam článku a objednat jeho kopii – elektronickou nebo papírovou, nebo si může objednat jakýkoliv článek z časopisu odebíraného některou ze spolupracujících pedagogických knihoven. Kopii článku může dostat poštou nebo bude – při dodržení závazků vyplývajících z autorského zákona – zpřístupněna na jeho uživatelském kontě v elektronické podobě. Dále e-PK nabízí meziknihovní služby a rešeršní služby. Ceny za služby jsou stejné jako v kla-

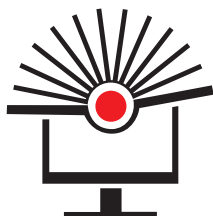
sické knihovně, liší se pouze v autorském poplatku za elektronické kopie z dokumentů v ochranné lhůtě autorského zákona.

Nová e-PK nabízí vyšší úroveň elektronických služeb knihovny, usiluje o maximální kvalitu služeb i uživatelskou přívětivost při dodržení všech závazků vyplývajících zejména z autorskoprávní legislativy. Vývoj cen, respektive výše autorské odměny však má za následek, že většina drtivá uživatelů objednáva služby s tím, že si je vyzvedne osobně či nechá poslat klasickou poštou. Elektronické kopie využívá málokdo, byť právě ony, jejich zhotovení a zpřístupnění uživateli v rádech minut či hodin byly a i nadále jsou cílem služeb e-PK. Přes toto vše od spuštění nové e-PK dne 11. 3. 2009 do konce července se předregistrovalo cca 100 nových uživatelů, z nichž někteří již dodali podepsané smlouvy a začínají e-PK využívat. Doufáme, že tento trend bude i nadále pokračovat, a věříme, že touto cestou budeme moci stále kvalitněji uspokojovat informační potřeby a požadavky všech, kdo se na e-PK obrátí.

Centrum pro školní knihovny

Mgr. Ludmila Čumplová, Mgr. Radmila Indráková, Centrum pro školní knihovny

Centrum pro školní knihovny (CŠK) vzniklo na základě dlouhodobých aktivit NPKK jako projekt hrazený z prostředků MŠMT ČR (2006/2007). Základní formou CŠK jsou webové stránky, jejichž cílem je pomoci:

- ředitelům základních a středních škol při rozhodování o tom, zda a jak ve škole vytvoří nový typ pracovny – školní knihovnu, respektive studijní a informační centrum školy,
- učitelům a dalším pracovníkům školy, kteří mají na starosti vedení školní knihovny a často si s odbornou stránkou vedení školní knihovnou nevědí rady,
- případně i profesionálním knihovníkům, kteří jsou, nebo se právě stali knihovníky školní knihovny nebo vedoucími studijního a informačního centra školy a hledají cesty, jak tuto práci dělat co nejlépe.

Web CŠK je tematicky strukturován, mezi základní oblasti patří:

- legislativa vztahující se na školní knihovny
- plánování, funkce školních knihoven
- práce ve školní knihovně včetně vyučování ve školní knihovně
- problematika čtenářství
- vzdělávání knihovníků školních knihoven
- výchova k práci s informacemi
- tematické rešerše a odkazy na zajímavé informační zdroje

V roce 2008 byla zpracována a v elektronické formě zpřístupněna „**Příručka pro školní knihovny jako studijní a informační centra na základních a středních školách**“. Jejím cílem je pomoci všem, kdo pracují ve školní knihovně. Autorky se snažily shromáždit co nejvíce potřebných informací o současných postupech a metodách knihovnické práce se zaměřením na specifiku školních knihoven. Příručka je volně dostupná (ke stažení) na adrese http://www.npkk.cz/csk/files/prirucka_pro_skolni_knihovny.pdf.

Od února 2009 Centrum pro školní knihovny nabízí novou službu – **Ptejte se CŠK**. Tato služba je určena všem pedagogům, knihovníkům

školních knihoven i odborné veřejnosti. Zájemci se mohou ptát na vše, co souvisí s problematikou:

- školních knihoven
- studijních a informačních center školy
- dětského čtenářství
- literatury pro děti a mládež
- čtenářské gramotnosti
- a dalších souvisejících oblastí

Na jejich dotazy odpovídají odborní pracovníci NPKK. V případě obsáhlejších dotazů, které vyžadují zpracování rešerše, případně požadavků na kopie primárních dokumentů jsou zájemci odkázáni na zpoplatněné služby, resp. na služby elektronické pedagogické knihovny na adrese <http://www.epk.cz/>.

V roce 2009 se NPKK v rámci **Mezinárodního měsíce školních knihoven** (International School Library Month) domluvila na společném mezinárodním projektu se Slovenskou pedagogickou knihnicou v Bratislavě. Obě instituce společně vyhlásují projekt **Záložka do knihy spojuje školy**, jehož cílem je navázání kontaktu a spolupráce mezi českými a slovenskými školami, podpora čtenářství a vzájemné poznání života dětí v obou zemích. Ve společných projektech podporujících dětské čtenářství bychom rádi pokračovali i v budoucnu. Současně máme v úmyslu realizovat společné aktivity, které budou každoročně propagovat Mezinárodní měsíc školních knihoven.

Automatizace v NPKK

Mgr. Zuzana Švastová, vedoucí oddělení rozvoje knihovnicko-informačních procesů

Automatizace knihovny v uplynulých deseti letech pokračovala doslova „mílovými kroky“. Kromě jednotlivých kroků, které jsou popsány níže v textu, jistě stojí za zmínku, že automatizace byla poprvé „zastřešena“ od roku 2004 Referátem automatizace informačních procesů (RAIP) a od roku 2008 Oddělením rozvoje knihovnicko-informačních procesů (ORKIP). Z původního jednoho pracovního úvazku se podařilo rozšířit stav na 3,5 úvazku, který zahrnuje systémového knihovníka, správu hardwaru, softwaru a služby e-PK.

1998

Ještě v „předchozím desetiletí“, tedy v roce 1998 byl kromě nové počítačové sítě v rámci výběrového řízení vybrán i nový knihovnický systém – KP-SYS a ještě v téže roce se rozběhlo zpracování monografií a výpůjční systém.

V následujících letech se v systému začaly zpracovávat i záznamy dalších primárních dokumentů (vázaná periodika, dokumenty na disketách, CD atp.). Analytické databáze (pedagogická bibliografická i komeniologická) však nadále zůstaly v DB CDS/ISIS a rovněž databáze Sukovy knihovny zůstala v ISIS/MAKS.

V letech **2001–2003** knihovna řešila dva, z hlediska automatizace opravdu významné, projekty.

- Prvním projektem byla digitalizace historických učebnic dějepisu a čítanek, v rámci které vznikla digitální knihovna o rozsahu cca 700 svazků. Díky tomuto projektu byl pořízen nový hardware – velký knižní skener a server s větší paměťovou kapacitou.
- Druhým projektem bylo založení e-PK – elektronické pedagogické knihovny, jejímž cílem je poskytovat služby v prostředí internetu bez nutnosti návštěvy „kamenné“ knihovny.

V roce **2003** se navíc podařilo v rámci rekonstrukce studovny obnovit počítače pro pracovníky služeb, ostatní nové počítače byly určeny výhradně pro uživatele NPKK.

V roce **2004** bylo rozhodnuto o přechodu na AKS jednotný pro všechny činnosti a procesy, který zároveň umožňuje standardní moderní zpřístupňování informací a služeb v prostředí WWW. V této době se ukázala nutnost modernizace stávajícího hard-

varu (většina dosud používaných počítačů – konfigurace Pentium I s procesorem 100 MHz, zakoupených v letech 1995–1997, – byla již za hranicí své životnosti). Díky pochopení a vstřícnosti ze strany vedení ÚIV bylo v rámci investičního záměru pořízeno 12 počítačů a koncem roku ještě z rozpočtu ÚIV přibyla další čtyři PC a obdobně tomu bylo i v následujících letech. Rozšířil se i další hardware – přibýly nové výkonné servery, síťové prvky atp. Tím se knihovna dostala na potřebnou technickou úroveň, umožňující plně využívat jak funkce knihovnického softwaru, tak možnosti internetových technologií, a mohla tak přizpůsobit, resp. zkvalitnit nabídku svých služeb uživatelské obci.

V roce **2005** na základě řady hledisek a analýzy dostupných AKS na českém trhu se NPKK rozhodla pro implementaci AKS KP-WIN zejména z těchto důvodů:

- v NPKK je provozován KP-SYS, to znamenalo kompatibilitu dat a menší náročnost při převozech dat z jednoho systému do druhého;
- funkce, jimiž KP-WIN disponuje, odpovídají i vyluhují potřebám vnitřních i vnějších procesů NPKK;
- KP-WIN disponuje rovněž funkcemi nezbytnými pro standardizované zapojení NPKK do kooperačních systémů knihoven, zabývajících se koordinovanou tvorbou dat – tj. katalogizačních záznamů i bází/souborů autorit;
- systém prověřený řadou instalací ve větších knihovnách.

V následujícím období postupně došlo k převodu databází do systému KP-WIN:

2005

- Databáze Českého pedagogického tezauru – plně ve stromové struktuře dat
- Pedagogická bibliografická databáze (PBD) *cca 86 tis. záz.*
- Komeniologická databáze (KOM) *cca 6 tis. záz.*
- Spuštěn nový OPAC – online katalog pro čtenáře s možností přímých objednávek, rezervací
- Automatizovaný výpůjční systém s databází čtenářů, výpůjček
- Vytvořena zcela nová databáze odebíraných časopisů s evidencí jednotlivých čísel

2006

- Monografie (hlavní fond NPKK), včetně vázaných svazků periodik
- Převedena databáze audiovizuálních dokumentů, příručka kometologických monografií

2007

- Sukova knihovna – monografie
- Zavedena automatizovaná revize knihovního fondu

V roce **2008** bylo rozhodnuto o upgradu na vyšší verzi AKS, tj. na KP-WIN SQL, do které byly převedeny všechny části knihovny, pro čtenáře přibyla řada novinek v online katalogu, např. možnosti online čtenářská předregistrace, online prodloužení výpůjček, oznamování o končící výpůjční lhůtě apod.

V roce **2009** byla zatím jako poslední do AKS KP-WIN SQL převedena technologie e-PK (elektronické pedagogické knihovny).

Závěr

Je na místě konstatovat, že z hlediska automatizace je na tom NPKK rozhodně nejlépe za celé období, tj. od konce 80. let, kdy se s automatizací začínalo. Jsme vybaveni kvalitní výpočetní technikou, používáme kvalitní knihovnický software a to nám umožňuje stále zvyšovat kvalitu nabízených služeb. Je jasné, že se tím rovněž zvyšují nároky na pracovníky knihovny, snažíme se však také o naplnění základního motta automatizace (i když to z úhlu pohledů pracovníků tak někdy nevypadá), kterým je nejen odstranění duplicitní práce při pořizování dat, ale i obecně zkvalitnění pracovních procesů. Jsme ve fázi, kdy již nemusíme řešit zásadní problémy s hardwarem či softwarem, ale kdy se můžeme více

zaměřit na procesy údržby a zkvalitňování pořizovaných dat, zjednodušení práce při pořizování dat atp.

Nikdo z nás nemá křišťálovou kouli, která by nám umožnila nahlédnout do naší „knihovnické budoucnosti“ a která by nám ukázala, jaké technologie se na nás v tom desátém desetiletí knihovny pohnou. Jisté však je, že se při nich rozhodně nebudeme nudit, a doufám, že i „IT“ stránka knihovny bude stále více korespondovat nejen s informačními potřebami a požadavky našich čtenářů a uživatelů, ale zároveň i všech pracovníků knihovny.

Technologické jádro knihovny

Digitalizace v NPKK

Mgr. Zuzana Švastová, vedoucí oddělení rozvoje knihovnicko-informačních procesů

1. Digitální knihovna historických učebnic dějepisu, čítanek a slabikářů

V projektu „Digitální zpřístupnění historických učebnic dějepisu, čítanek a slabikářů z fondu Státní pedagogické knihovny Komenského“, realizovaném za finanční podpory ministerstva kultury, byla v roce 2002 provedena digitalizace části historického fondu učebnic. Celkem se jedná o cca 700 svazků, které byly čtenářům zpřístupněny jednak na počítačích ve studovně, jednak prostřednictvím e-PK.

Vzhledem k rychlému vývoji technologií v této oblasti však začalo docházet ke zvyšování nároků na práci s daty, možnosti jejich zpřístupňování, kapacitu přenosu dat atp. Vývoj rovněž prokázal, že stávající způsoby a náročnost prací spojených s migrací dat v souvislosti s instalací novějších verzí programů určených ke správě a zpřístupnění dat již není nutné zajišťovat tak složitými a časově i personálně náročnými procesy. Jinak řečeno, vytvořená data sice stále splňují požadavky z hlediska kvality a informačního obsahu, požadavky na systém, prostředí a služby se však neustále mění a související systém rychle zastarává.

NPKK se studiem této problematiky zabývala řadu let, avšak nároky uživatelů na co nejširší zpřístupnění dokumentů v digitální podobě na internetu ukázaly, že je tuto oblast potřeba řešit komplexně a v kratším časovém horizontu, než se původně předpokládalo. Proto se NPKK v roce 2007 rozhodla k provedení zásadní analýzy standardů této oblasti a současně analýzy svých stávajících dat (projekt „Reálná digitální knihovna“). Na základě výsledků těchto analýz poté byla nově postavena a rozvíjí se nová digitální knihovna.

NPKK se v rámci realizace projektu rozhodla jít stejnou cestou jako většina odborných knihoven, resp. Národní knihovna ČR, které zvolily možnost správy dat externí firmou, etablovanou v této oblasti. Jedná se o firmu AiP Beroun, s.r.o., která buduje na základě rozsáhlých projektů obrovská datová úložiště např. pro Manuscriptorium nebo program Memorie Mundi Series Bohemica. Datová úložiště obsahují data v objemu terabytů a nad daty je speciální software umožňující správu či zpřístupňování dat podle potřeby. Při řešení této problematiky byl také kladen

značný důraz na důsledné dodržování národních, resp. mezinárodních standardů jak pro tvorbu metadata, tak pro zajištění přístupu k digitální knihovně.

Digitální knihovna, zpřístupňující a zabezpečující digitální dokumenty ve standardizované podobě a standardními komunikačními prostředky, nyní umožňuje pedagogům efektivně využívat část fondu historických učebnic nejen bez nutnosti fyzické návštěvy knihovny, ale např. také přímo při výuce.

2. Digitalizace vzácných komeologických tisků z fondu NPKK a jejich zpřístupnění prostřednictvím digitální knihovny Manuscriptorium

NPKK spravuje ve svém fondu řadu vzácných starých tisků. Jádrem této sbírky je soubor 14 starých tisků ze 16. a 17. století. Jedná se o komeiána, z nichž některá byla vydána ještě za života J. A. Komenského. Stav knih je na první pohled uspokojivý, s výjimkou jedné jsou knihy pravděpodobně v původních vazbách, avšak při bližším zkoumání je zřejmé, že u některých již začíná docházet k degradaci papíru, což se projevuje jeho výraznou křehkostí a jemným drobením. V zájmu jejich fyzického zachování je proto třeba, aby byly uchovány ve stabilních klimatických podmínkách, což omezuje jejich využití pro badatelské účely. S ohledem na stav těchto vzácných starých tisků a vzhledem k požadavkům na dostupnost těchto unikátních dokumentů se NPKK v roce 2007 rozhodla přistoupit k jejich **záchranné digitalizaci**, která umožní neomezený online přístup badatelů k digitálním faksimiliím těchto vzácných starých tisků prostřednictvím Manuscriptoria, kam tyto vzácné dokumenty právem patří. Originální dokumenty budou poté uloženy ve stabilním klimatickém prostředí.

V rámci přípravy jednotlivých tisků před vlastní digitalizací proběhla nejprve fyzická kontrola úplnosti svazků. Kontroloval se stav jednotlivých svazků z hlediska kompletnosti, stav stránek, evidovalo se případné poškození atd.

Digitalizace tisků proběhla na specializovaném pracovišti firmy Albertina Icome Beroun, které se spe-

cializuje na digitalizaci tisků zejména pro knihovny a archivy. Výsledkem digitalizace jsou digitální faksimile ve kvalitě Excelent, z nichž byly vytvořeny faksimile ve dvou uživatelských kvalitách – Excelent a User. Součástí každé faksimile jsou metadata obsahující jak bibliografický, tak technický popis.

Jedna z nejstarších knih

Pro zajištění optimálního uložení tisků proběhly konzultace se specialisty z Národní knihovny ČR, s nimiž byly konzultovány nevhodnější parametry (teplota, vlhkost apod.) a možnosti uložení v NPKK. Byla vytipována vhodná místnost s klimatizací, ve které jsou relativně optimální klimatické podmínky. Tím by mělo být dosaženo výrazného zpomalení degradace vzácných starých tisků.

V rámci řešení optimálního uložení starých tisků byly rovněž pořízeny ochranné obaly. Jedná se o speciální obaly z nekyselých lepenky, které chrání dokumenty před možným poškozením – mechanickým i způsobeným nežádoucími vlivy, např. působením prachu, agresivního ovzduší, zvýšené vlhkosti apod.

Digitální faksimile jsou od poloviny roku 2008 zpřístupněny prostřednictvím digitální knihovny Manuscriptorium, která v současné době obsahuje již více než 1800 faksimilí vzácných starých rukopisů, tisků, map apod. Kromě archivace a lokálního zpřístupnění v NPKK převzala zodpovědnost za bezpečné uchování těchto faksimilí prostřednictvím Manuscriptoria rovněž Národní knihovna ČR, která obdržela dvě verze digitálních faksimilí a která v rámci projektu Memoriae Mundi Series Bohemica zodpovídá za bezpečné uchování dat do budoucna, za jejich dlouhodobou použitelnost i za jejich migraci na aktuální média.

Touto akcí se podařilo realizovat záchrannou digitalizaci jádra sbírky starých tisků NPKK – jedenácti komeniologických titulů z 16.–17. století (autorem 10 titulů je J. A. Komenský). Z těchto deseti titulů bylo celkem 8 titulů vydáno za jeho života a patří tak mezi nejstarší vydání jeho děl. Jedno z děl je dokonce českým unikátem:

Novum Vestibulum. Exhibens Compendium Januae Linguarum Comenianae: Quo Encyclopaediola atque Historiola Verborum et Rerum: Naturalium, Artificialium, Moraliū item, et Divinarum comprehenditur / [J. A. Komenský]

Tiguri: Ex Typographeo Bodmeriano 1669. 376 s.

Patří k vydání vázícím se k titulu Vestibulum – Januae linguarum reseratae vestibulum (elementární učebnice latiny pro začátečníky, která vznikla z potřeby zjednodušit Januu, za autorova života vyšla asi 40x, v dvojjazyčných i polyglotních verzích).

S ohledem na požadavky na zpřístupnění těchto významných dokumentů (ze strany komeniologů našich i zahraničních, např. Japonsko, Německo, Itálie,

Ukrajina apod.)

a zároveň s ohledem na jejich fyzický stav NPKK realizovala tento projekt, protože se domníváme, že tato významná bohemika právem patří do sbírek našeho národního dědictví, zpřístupňovaných prostřednictvím Manuscriptoria.

Digitální kopie

3. Pokračování digitalizace fondu NPKK

NPKK plánuje do budoucna pokračovat podle finančních možností v digitalizaci, resp. záchranné digitalizaci dalších částí historických fondů či fondů ohrožených z hlediska degradace papíru (jedná se o dokumenty z přelomu 19./20. století, které byly tištěny na kyselý papír, který již v současné době degraduje a pomalu se rozpadává).

Výstavy v NPKK

Mgr. Ivana Hutařová, Sukova studijní knihovna literatury pro mládež

Výstavy v NPKK, které upozorňují především na zajímavé knihy z fondu knihovny, mají dlouhou tradici. Zpočátku se jednalo o tematické výstavy, které byly umístěny ve třech prosklených vitrínách na chodbě knihovny a obměňovaly se 3–4x ročně. Po přestěhování knihovny do předního traktu budovy získala knihovna chodby ve dvou patrech, které byly pro pořádání výstav velmi vhodné a kam se dala umístit závěsná zařízení na výstavní rámy. Spolu s postupných chátráním vitrín se přestaly vystavovat knihy a ostatní trojrozměrné předměty a výstavy se připravovaly pouze „papírové“, ovšem jejich velkou výhodou bylo, že mohly být mnohem rozsáhlejší, průměrně 70 rámu 40 x 50 cm.

Výstavy jsou určeny čtenářům knihovny, kteří si mohou jejich prohlédnutím zkrátit čekání na expedici knih ze skladišť, ve výpůjční době si mohou výstavy prohlédnout i návštěvníci z ulice a žáci pražských škol, které s knihovnou spolupracují. Po skončení putují často výstavy do veřejných knihoven, především do jejich dětských oddělení. Některé výstavy již putují po těchto knihovnách několik let. Zde je přehled výstav uskutečněných v letech 1995–2009.

Nejvýznamnější výstavy v NPKK

1. Čtení pod lavicí

Autoři dobrodružných knih pro děti v Sukově studijní knihovně

2. Znáám křišťálovou studánku

Vývoj české poezie pro děti od počátku 19. století po současnost

3. Četba s dívčí hrdinkou napříč dvěma staletími

4. Vánoce našich babiček a prababiček

Kombinovaná výstava – vánoční texty Františka Nepila, knížky s vánoční tematikou ve fondech NPKK a historické vánoční pohledy

5. Podoby známé i neznámé

Výstava portrétů našich umělců objektivem významného českého fotografa Karla Kestnera

6. České autorské pohádky, tradice a současnost

7. Z čeho se učili naši pradědečkové a prababičky
Nejstarší slabikáře ve fondu NPKK

8. Od Palečanky k Malence

Výstava českých ilustrací ke knihám H. Ch. Andersena při příležitosti jeho 200. výročí narození

9. Současní čeští spisovatelé knih pro děti a mládež, 1. část

Výstava k vydání stejnojmenné knihy (vyd. ÚIV)

10. Současní čeští ilustrátoři knih pro děti a mládež

Výstava k vydání stejnojmenné knihy (vyd. ÚIV)

11. Současní čeští spisovatelé knih pro děti a mládež, 2. část

Výstava k vydání stejnojmenné knihy (vyd. ÚIV)

12. Vývoj výchovy a vzdělávání zdravotně postižených v ČR

Literatura z oboru speciální pedagogiky ve fondech NPKK

13. Pedagogická muzea v ČR

Specifika jednotlivých expozic hlavních českých sbírek v pedagogických muzeích

14. Činnost české sekce EURYDICE

15. České a slovenské časopisy pro děti a mládež od 19. století po současnost

16. Jan Amos Komenský – poutník v labyrintu

Výstava u příležitosti 415. výročí narození J. A. Komenského

17. Osobnosti české pedagogiky

Portréty jednotlivých pedagogů od počátku 19. století po současnost spolu s jejich výběrovou bibliografií a ukázkami z hlavních děl

18. Karel Čapek ve fondu NPKK

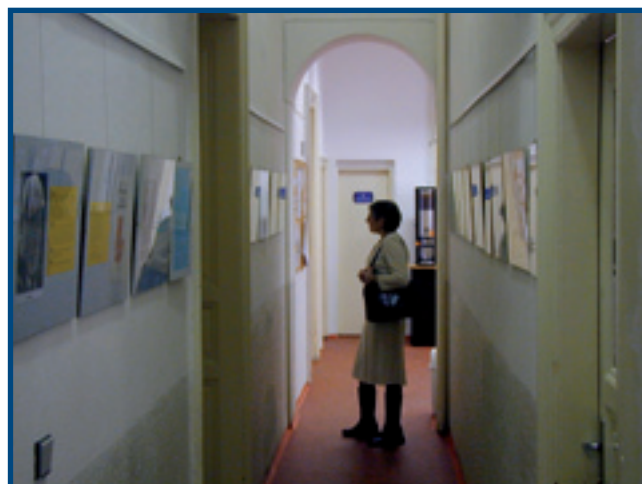
Výstava k 70. výročí úmrtí spisovatele

19. Vydátný pramen studia pedagogiky teoretické i praktické

Výstava k 90. výročí založení knihovny

Zahájení výstavy Vánoce našich babiček

Návštěvníci výstav

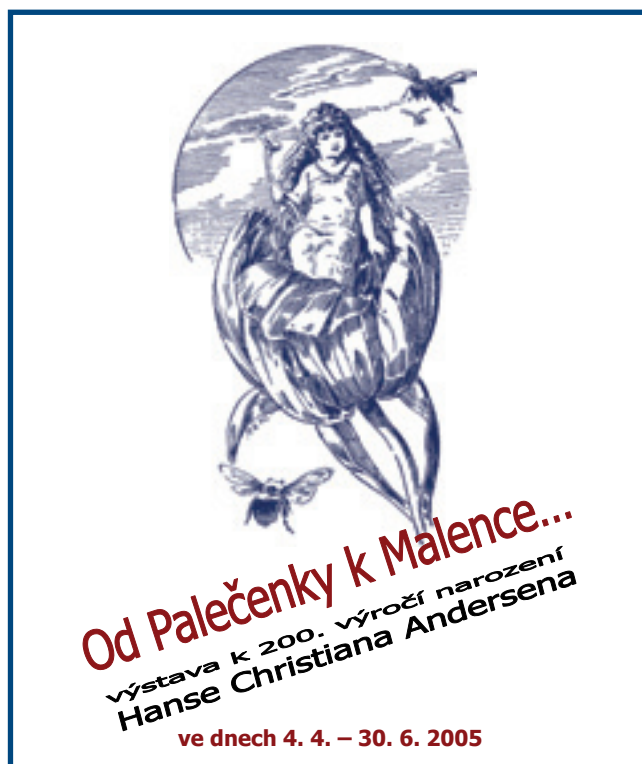
Jan Amos Komenský poutník v labyrintu

Výstava u příležitosti 415. výročí narození
J.A. Komenského
(28.3.1592 - 15.11.1670)

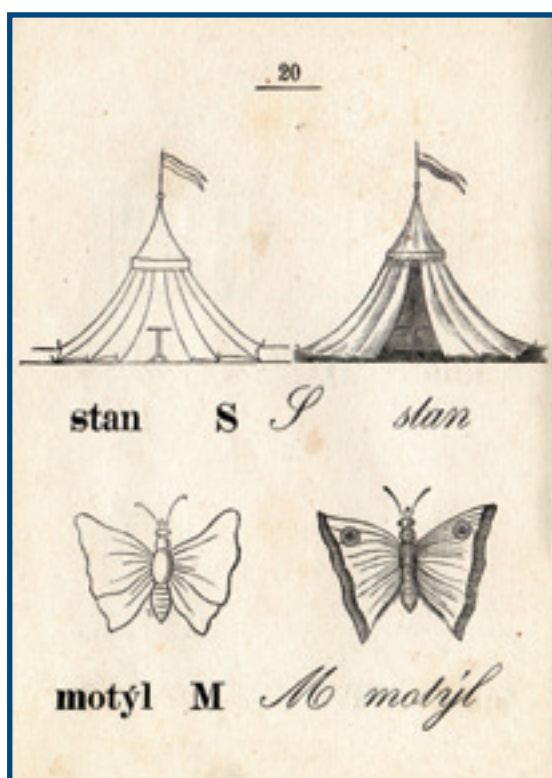
Ústav pro informace ve vzdělávání
Národní pedagogická knihovna Komenského

Autorky výstavy: PhDr. Eva Berndorffová
Mgr. Alice Košková

ŘEZÁČ, Josef, BULÍŘ, Karel. První knížka milé mládeže česko-slovanské.
Praha : Nákladem knihkupectví B. Stýbla, [1860]. 173 s.

TESAŘ, František. Abeceda v obrazích : První čítanka maličkých.
Praha : Nákladem Slovanského knihkupectví (Jos. Nováka), 1865. 68 s.

Významné osobnosti v knihovně

Spisovatelka Valja Stýblová s 1.náměstkyní MŠMT Evou Bartoňovou

Ilustrátor Josef Paleček se spisovatelem Jiřím Kahounem

Slovenská spisovatelka Gabriela Futová

Komenioložka PhDr. Dagmar Čapková s ředitelkou ÚIV Pavlou Zieleniecovou

Ilustrátor Karel Franta

Spisovatel Pavel Šrut

Iustrátorka Galina Miklínová

Spisovatelka Iva Procházková

Předávání Knížky pro prvňáčka na MŠMT

Spisovatelka Ivona Březinová podepisuje Knížku pro prvňáčka

Noc s Andersenem

Národní pedagogická knihovna Komenského

Mikulandská 5, 116 74 Praha 1

SLUŽBY VEŘEJNOSTI:

otevírací doba: pondělí–pátek: 9–18 hodin

DŮLEŽITÉ KONTAKTY:

tel. ústředna: 221 966 400

www stránky knihovny: www.npkk.cz

e-mail knihovny: library@npkk.cz

tel. sekretariát: 221 966 401
fax: 224 930 550

tel. půjčovna: 221 966 411
e-mail: pujcovna@npkk.cz

tel. studovna: 221 966 415

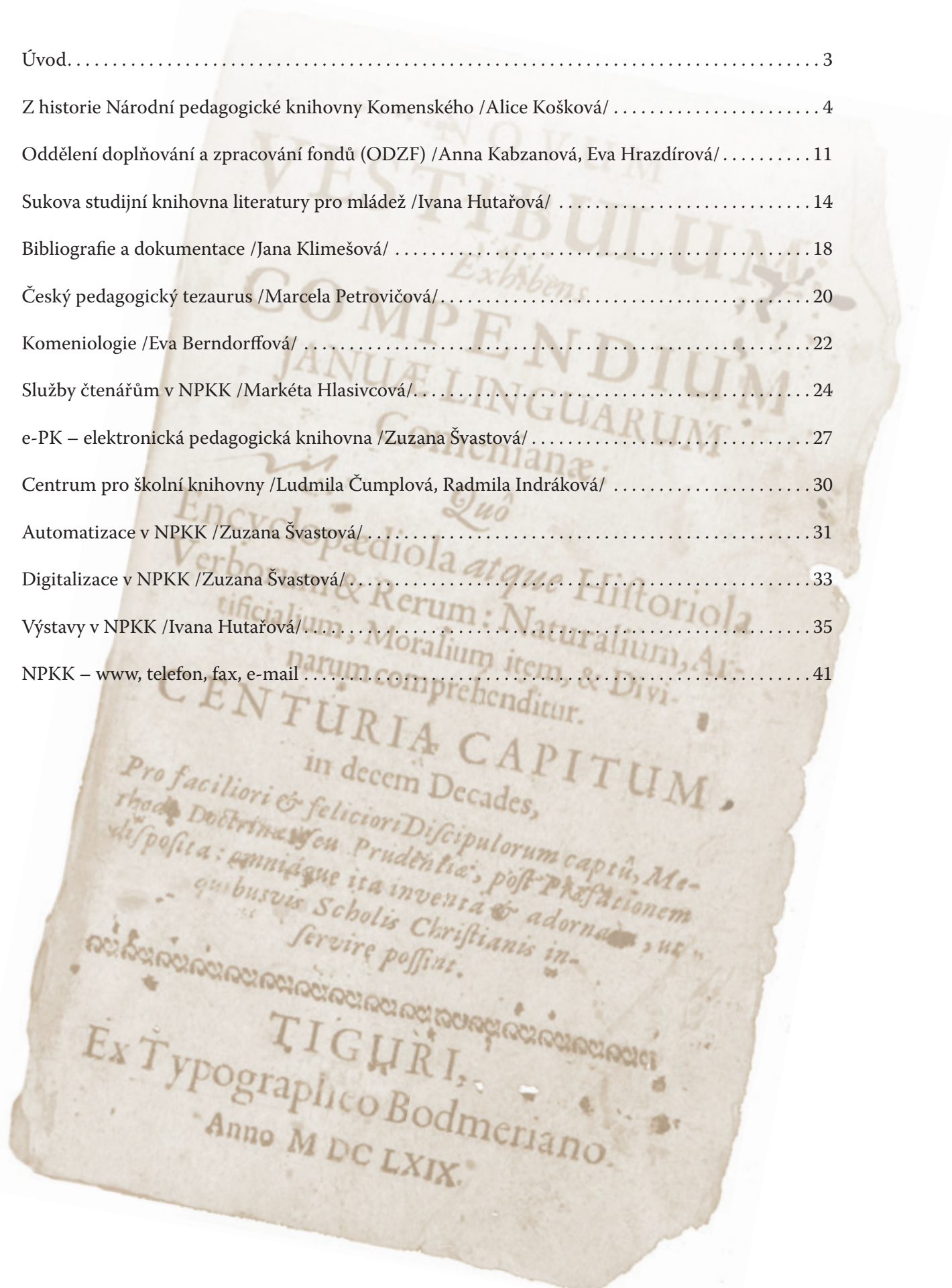
tel. bibliografická studovna: 221 966 438, 221 966 439

tel. oddělení rozvoje knihovnicko-informačních procesů:
221 966 404, 221 966 403
e-mail: raip@npkk.cz

tel. e-PK: 221 966 442, 221 966 404
e-mail: dodo@npkk.cz
www: www.epk.cz

Obsah

Úvod.....	3
Z historie Národní pedagogické knihovny Komenského /Alice Košková/	4
Oddělení doplňování a zpracování fondů (ODZF) /Anna Kabzanová, Eva Hrazdírová/	11
Sukova studijní knihovna literatury pro mládež /Ivana Hutařová/	14
Bibliografie a dokumentace /Jana Klimešová/	18
Český pedagogický tezaurus /Marcela Petrovičová/.....	20
Komeniologie /Eva Berndorffová/	22
Služby čtenářům v NPKK /Markéta Hlasivcová/.....	24
e-PK – elektronická pedagogická knihovna /Zuzana Švastová/	27
Centrum pro školní knihovny /Ludmila Čumplová, Radmila Indráková/	30
Automatizace v NPKK /Zuzana Švastová/	31
Digitalizace v NPKK /Zuzana Švastová/	33
Výstavy v NPKK /Ivana Hutařová/.....	35
NPKK – www, telefon, fax, e-mail	41

1919 - 2009

90
LET

**NÁRODNÍ
PEDAGOGICKÉ
KNIHOVNY
KOMENSKÉHO**

Odpovědný redaktor: Alice Košková
Zpracoval: kolektiv pracovníků NPKK
Fotografie: Jiří Bergman
Miloslav Brada
Eva Frančeová
Zuzana Švastová

Vydal: Ústav pro informace ve vzdělávání, Praha
Grafická úprava a tisk: Nakladatelství Tauris, divize ÚIV
Rok vydání: 2009
Vydání: první
Náklad: 500
ISBN: 978-80-211-0583-6